

FORSVARETS ÅRSRAPPORT **2023**

FORSVARET

Leders beretning	3
Introduksjon til virksomheten og hovedtall	4
Samarbeid i sektoren	8
Årets aktiviteter og resultater	10
Styring og kontroll	22
Vurdering av fremtidsutsikter	28
Årsregnskapet	32
Virksomhetsregnskapet	36
Regnskapsprinsipper	39
Noter til virksomhetsregnskapet	43
Årsregnskap etter kontantprinsippet	57

Figur 01 Oppgaver og organisering	6
Figur 02 Forsvarets ledelse per 31.12.2023	7
Figur 03 Oppsummering av Forsvarssjefens fagmilitære råd (FMR)	29

Tabell 01 Hovedtall	9
Tabell 02 Nøkkeltall fra Forsvarets virksomhetsregnskap	9
Tabell 03 Oversikt over treningsoppdragene av ukrainske styrker utført i Norge og utlandet i 2023	13
Tabell 04 Registrerte hendelser i felles rapporteringssystem	24
Tabell 05 Tilskudd til kapasitetsbygging	27
Tabell 06 Tilskudd til veteranorganisasjoner	27

LEDERS BERETNING

Forsvaret ivaretar Norges sikkerhet, interesser og verdier gjennom å løse ni oppgaver fastsatt av Stortinget. Forsvarets årsrapport beskriver hvordan oppgavene er løst og ressursene forvaltet i 2023.

Forsvaret har brukt betydelige ressurser på støtten til Ukraina gjennom materielldonasjoner og opp-trening av ukrainske soldater i Norge og i utlandet. Støtten er viktig for Ukraina og avgjørende for vår sikkerhet.

Den endrede sikkerhetssituasjonen i Europa har styrket NATO-alliansen. Mer samarbeid og økt fokus på sikkerhet og beredskap har vært gjennomgående i alle NATO-land. Finland ble i fjor det 31.med-lemslandet i NATO, og Sveriges medlemskap er nært forestående. Et samlet Norden i NATO styrker Norges sikkerhet, gir nye muligheter og vil ha stor innvirkning på regionale planer i nordområdene og Østersjøen.

Jeg overleverte mitt fagmilitære råd, *Trygghet i usikre tider*, til forsvarsministeren i juni. Rådet gir konkrete anbefalinger til hvordan Forsvaret kan utvikle seg fremover. Fagmilitært råd er et viktig innspill til regjeringens arbeid med ny langtidsplan for forsvarssektoren.

I Europa, Midtøsten og Afrika bidrar Forsvaret i ulike operasjoner og internasjonal innsats. Kvaliteten på arbeidet som legges ned er høy, oppdrag blir løst og vi fortsetter å bygge kompetanse, tillit og erfaring sammen med våre allierte.

I Norge har Forsvaret fortsatt med daglige målrettede operasjoner i alle domener for å støtte opp under nasjonale interesser. Vi har hatt høy allierte tilstedeværelse og stor øvingsaktivitet gjennom hele året. Det har styrket vår evne til allierte samvirke og fellesoperasjoner.

Effektivisering og modernisering i Forsvaret og forsvarssektoren kommer til å fortsette i 2024. Vi må endre oss for å få enda mer ut av de midlene vi har. Forsvaret er posisjonert og forberedt på en vekst i årene som kommer.

Det er et gap mellom ambisjoner, strukturen i Forsvaret og finansieringen. Selv om Forsvaret løser oppdrag godt, har flere avdelinger måttet redusere aktiviteten av økonomiske årsaker. Dette kan være demotiverende for enkelte. Det er viktig at de underliggende årsakene til denne ubalansen mellom struktur og finansiering blir adressert i arbeidet med ny langtidsplan.

Forsvaret har arbeidet målrettet mot mobbing og seksuell trakassering. Dette er et kontinuerlig arbeid som vil fortsette i årene som kommer. Forsvaret har også styrket evnen til å håndtere varslingssaker.

Forsvaret leverer godt, og det er takket være dyktige og dedikerte militære og sivilt ansatte og vernepliktige både i førstegangstjenesten og i styrkestrukturen. Ved Forsvarets høgskole og gjennom fag- og funksjonsutdanning har Forsvaret arbeidet med å øke kompetanseproduksjonen. Dette har gitt en positiv effekt, men arbeidet må fortsette fremover.

Personellet vårt er det viktigste vi har, og Forsvaret kommer til å satse enda mer på personell og kompetanse i årene som kommer.

For alt vi har. Og alt vi er.

Eirik Kristoffersen
general
forsvarssjef

INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL

FORSVARETS 9 OPPGAVER

Oppgave 1: sikre troverdig avskrekking med basis i NATOs kollektive forsvar

Forsvarets evne til å løse sine oppgaver, alene og sammen med allierte, utgjør Norges samlede forsvarsevne. Troverdig avskrekking sikres gjennom en aktiv alliansepolitikk som er forutsigbar, langsiktig og konfliktforebyggende. NATO er kjernen i Norges evne til troverdig avskrekking. Siden NATO ble grunnlagt, har organisasjonens fremste formål vært å forebygge væpnet konflikt gjennom en tydelig evne og vilje til å forsvare alliansen med militære midler. Forsvaret skal bidra til at NATO forblir troverdig i våre nærområder. Dette forutsetter evne til å reagere umiddelbart, effektivt og med relevante midler dersom Norge utsettes for press, anslag eller angrep. I tillegg skal Norge kunne samvirke med allierte styrker innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar.

Oppgave 2: forsvare Norge og allierte mot alvorlige trusler, anslag og angrep, innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar

NATO er rammen for det kollektive forsvaret av Norge og våre allierte. Sammen med våre allierte skal Forsvaret håndtere trusler, anslag og angrep mot Norge og andre land i NATO. Forsvaret og NATO skal også hindre at fiendtlige aktører tar seg til rette på norsk eller alliertes territorium eller utfordrer Norges suverenitet. Dette omfatter både statlige og ikke-statlige aktører som skaper eller truer med å skape så omfattende skade at det er aktuelt for NATO å iverksette kollektive forsvarstiltak.

Oppgave 3: avverge og håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser med nasjonale ressurser, herunder legge til rette for alliert engasjement

Forsvaret skal kunne håndtere sikkerhetspolitiske kriser og anslag av et visst omfang. Episoder og kriser som blir håndtert nasjonalt, skal bringes under kontroll, eventuelt samtidig med at norske myndigheter involverer alliansen. Selv om større militære utfordringer må håndteres med allierte forsterkninger, skal Forsvaret kunne møte trusler på en troverdig og relevant måte, også før allierte involveres. Krisehåndteringsoperasjoner må sømløst kunne gå over til kollektivt forsvar.

Oppgave 4: sikre et nasjonalt beslutningsgrunnlag gjennom overvåking og etterretning

Forsvaret må ha selvstendig evne til å drive etterretning for å etablere og vedlikeholde situasjonsforståelse i norske nær- og interesseområder. Forsvarets overvåkings- og etterretningsvirksomhet skal opprettholde en god situasjonsforståelse. Dette gir et grunnlag for beslutninger av politiske myndigheter og Forsvarets ledelse til rett tid. Oppgaven forutsetter derfor en enhetlig etterretningskapasitet i Forsvaret fra strategisk til taktisk nivå. Norge må gjennom sin overvåkings- og etterretningsvirksomhet være i stand til å gi rettidig varsling om situasjoner og utviklingstrekk som er av betydning for norsk suverenitet og norske interesser. Norge skal ha en selvstendig evne til å drive etterretning i egne nærområder i land-, sjø-, luft- og cyberdomenet. Hele Forsvarets operative struktur skal kunne bidra med å innhente, sammenfatte, analysere og videreformidle informasjon. Den nasjonale etterretningskapasiteten skal også støtte operasjoner hjemme og ute på operasjonelt og taktisk nivå.

Oppgave 5: hevde norsk suverenitet og suverene rettigheter

Forsvaret skal hevde norsk suverenitet og verne om Norges interesser. Det innebærer blant annet å hindre urettmessige inngrep fra stater og ikke-statlige aktører som direkte eller indirekte utfordrer norsk suverenitet eller norske suverene rettigheter. Forsvaret skal kunne håndtere begrensede episoder, hindre at uvedkommende aktører får adgang til norsk territorium, og avverge at vitale samfunnsinteresser settes i fare. Oppgaven omfatter også sikring av norske utenriksstasjoner og norsk skipsfart ved behov. Forsvaret må på kort varsel kunne håndtere ulike typer krenkelser av norsk suverenitet, også når flere slike situasjoner oppstår samtidig. Forsvaret må ha tilstrekkelige ressurser til å overvåke aktiviteten i norske nærområder. Dessuten må Forsvaret på kort varsel være til stede med egnede enheter til lands, til havs og i luften og være forberedt på å utøve tvangsmakt.

Oppgave 6: ivareta myndighetsutøvelse på avgrensede områder

Myndighetsutøvelse er håndheving av rettslige påbud, forbud og vilkår rettet mot enkeltpersoner eller andre private aktører. Dette er en nasjonal oppgave som normalt ivaretas av politiet og andre sivile myndigheter. På to hovedområder er Forsvaret tildelt særlig myndighet og ansvar: ressurskontroll og annen myndighetsutøvelse til havs og grenseoppsyn langs den norsk-russiske grensen. Dette omfatter også forebyggende tiltak. Forsvaret ivaretar sin rolle på disse feltene i nært samarbeid med andre offentlige etater.

Oppgave 7: delta i flernasjonal krisehåndtering, herunder fredsoperasjoner

Utfordringene internasjonalt tilsier at det vil være behov for internasjonal innsats for fred, sikkerhet og stabilitet også i årene fremover. Forsvaret må ha evne til å bidra med relevante kapasiteter internasjonalt. Dette inkluderer flernasjonale øvelser, beroligelsestiltak, kapasitetsbygging, forebyggende stabiliseringsoperasjoner, mer tradisjonelle fredsbevarende operasjoner og fredsopprettende operasjoner. Slike bidrag er del av det felles ansvaret Norge må være med og bære for fred og sikkerhet. Omfanget av internasjonal innsats må vurderes mot tilgjengelighet og behovet for nasjonal beredskap.

Oppgave 8: bidra til internasjonalt samarbeid på det sikkerhets- og forsvarspolitiske området

Forsvaret skal bidra med støtte til internasjonalt militært samarbeid som et ledd i arbeidet med å skape fred og stabilitet. Dette gjelder også arbeidet med å forhindre at masseødeleggelsesvåpen og tilhørende leveringsmidler blir tilgjengelige for aktører som utgjør en potensiell trussel mot norsk og internasjonal sikkerhet. Dette inkluderer tiltak som informasjonsinnsamling, analyse, rustningskontroll, tillitsskapende aktiviteter og verifikasjon. Videre omfatter oppgaven opplæring i og bidrag til sikkerhetssektorreform og kapasitetsbygging hos utvalgte land. Dette skal bidra til oppbygging av samarbeidspartnerens evne til å bidra til internasjonal sikkerhet og internasjonalt samarbeid. I tillegg innebærer det evne til å reformere og sikre demokratisk kontroll over egne forsvarssektorer.

Oppgave 9: bidra til ivaretagelse av samfunnssikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver

Forsvaret bidrar til samfunnssikkerhet på en rekke områder basert på totalforsvarskonseptet. Konseptet bygger på prinsippet om gjensidig sivil-militær støtte og samarbeid i hele krisespektret fra fred, via sikkerhetspolitisk krise, til væpnet konflikt. Totalforsvarskonseptet omfatter derfor både militær støtte og til det sivile samfunnet og sivil støtte til Forsvaret. Konseptet virker ved utfordringer mot samfunnssikkerheten så vel som mot statssikkerheten. Forsvaret skal, som en del av totalforsvarsordningen, kunne støtte det sivile samfunnet med forebygging, utarbeide beredskapsplaner, håndtere kriser og håndtere konsekvenser av terrorangrep og annen alvorlig kriminalitet, ulykker og naturkatastrofer.

Forsvarets effekt- og resultatmål

Forsvarets effekt- og resultatmål er en overordnet representasjon av Forsvarets ni oppgaver. De kan leses i *Tildelingsbrev for Forsvaret 2023*, og gjengis kort her.

Forsvarets effektmål:

Effektmål 1: Norske suverene rettigheter og territoriell integritet er ivaretatt

Effektmål 2: Alliert militær støtte er ivaretatt

Effektmål 3: Sivilbefolkning, kritisk infrastruktur og sentrale samfunnsoppgaver er beskyttet

Effektmål 3: Militær støtte til det sivile samfunn ivaretatt

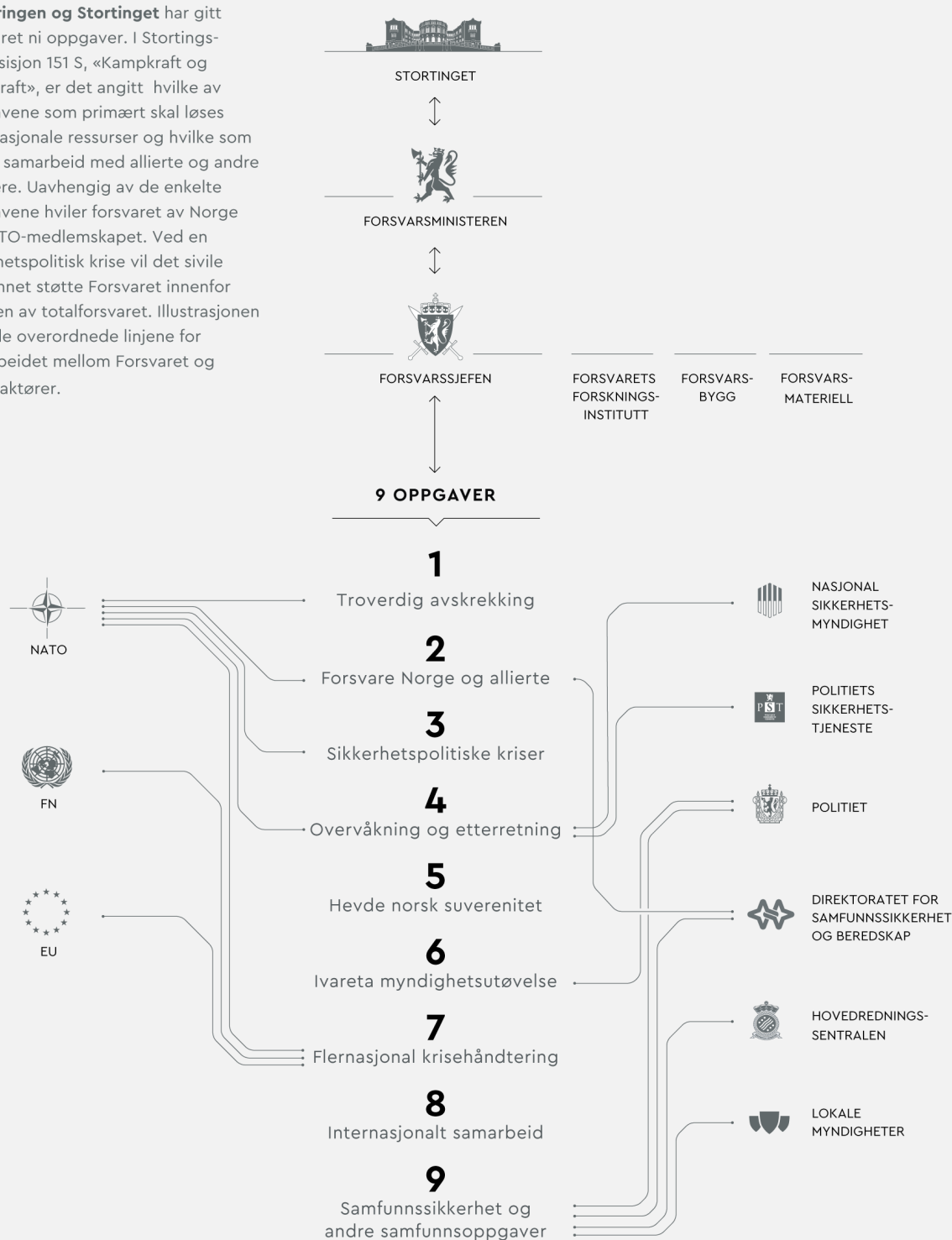
Forsvarets samfunns effekt skal oppnås gjennom følgende resultatmål:

Resultatmål 1. Måltrettede daglige operasjoner

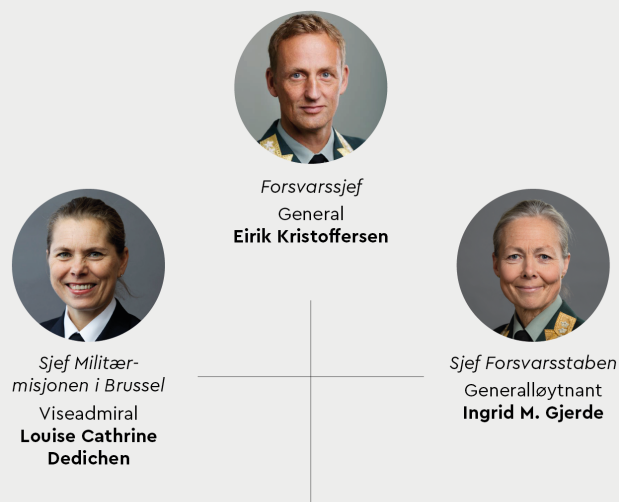
Resultatmål 2. God beredskap og evne til operasjoner i krise og væpnet konflikt

Resultatmål 3. Langsiktig kapabilitetsbygging

Regjeringen og Stortinget har gitt Forsvaret ni oppgaver. I Stortingsproposisjon 151 S, «Kampkraft og bærekraft», er det angitt hvilke av oppgavene som primært skal løses med nasjonale ressurser og hvilke som løses i samarbeid med allierte og andre partnere. Uavhengig av de enkelte oppgavene hviler forsvaret av Norge på NATO-medlemskapet. Ved en sikkerhetspolitisk krise vil det sivile samfunnet støtte Forsvaret innenfor rammen av totalforsvaret. Illustrasjonen viser de overordnede linjene for samarbeidet mellom Forsvaret og andre aktører.

Figur 01 Oppgaver og organisering

FORSVARETS DRIFTSENHETER

SAMARBEID I SEKTOREN

For å løse Forsvarets oppgaver på en mest mulig ressurseffektiv og bærekraftig måte, kreves et nært og effektivt samarbeid i forsvarssektoren. Samarbeidet reguleres gjennom departementets instrukser og retningslinjer samt samhandlingsavtaler mellom etatene.

Forsvarssjefen er gitt et koordinerende ansvar og myndighet overfor øvrige etater i forsvarssektoren. Forsvarssjefen har et særlig sektoransvar for beredskapsmessige tiltak, investeringsvirksomheten, modernisering og effektivisering (M&E), IKT- virksomhet og oppfølging av FNs mål for bærekraft.

Forsvarsmateriell (FMA) og Forsvarsbygg (FB) skal bidra med å stille eksisterende materiell og eiendom, bygg og anlegg (EBA) tilgjengelig for Forsvaret innenfor eget ansvarsområde. Videre skal FMA og FB støtte i rollen som rådgivere og prosjektansvarlige, herunder planlegging, gjennomføring og rapportering av investeringer.

For å knytte forskning og utvikling (FoU) tettere til utvikling av Forsvaret, skal Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) legge frem et årlig råd om videreutviklingen av Forsvaret i et 20-årsperspektiv.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) skal understøtte og bidra til videreutvikling innen beskyttelse av kritisk infrastruktur, herunder målsetninger gitt i IKT-strategien. Dette inkluderer tidlig involvering i anskaffelsesprosesser.

Gjennom sin koordinerende rolle i sektoren, har Forsvaret et særskilt ansvar for utvikling av klima-, miljø- og bærekraftiltak i sektoren. Dette innebærer blant annet å definere hvordan forsvarssektorens klima og miljøstrategi vil påvirke sektoren i fremtiden.

Kravene til Forsvaret som styringsorganisasjon vil øke i takt med de den skisserte styringsreformen i forsvarssektoren. Dette gjelder spesielt innenfor langsiktig utvikling av strukturer og kapabiliteter hvor forsvarssektoren må forbedre sin evne til helhetlig utvikling med balanse mellom investeringer og drift. Her vil forsvarssjefens koordinerende sektoransvar være sentralt.

HOVEDTALL

Nominelle beløp i millioner kroner.	2023	2022	2021
Antall ansatte*	18 348	17 939	17 714
Antall avtalte årsverk*	17 046	16 967	16 906
Antall utførte årsverk*	22 190	21 417	21 185
Samlet tildeling post 01–99	46 087	41 971	35 813
Utnyttelsesgrad post 01–99	98,6 %	98,4 %	98,6 %
Mindreforbruk	661	653	508
Driftskostnader	50 780	51 403	40 764
Lønnskostnader	21 983	19 411	17 024
Lønnsandel av driftskostnader	43,3 %	37,8 %	41,8 %
Lønnsandel av samlet tildeling	47,7 %	46,2 %	47,5 %
Lønnskostnader per utførte årsverk i tusen kr	991	906	804

Tabell 01 Hovedtall

* Se kapittel 6 note 2 for definisjon av årsverk.

NØKKELTALL FRA FORSVARETS VIRKSOMHETSREGNSKAP

Resultatregnskap (alle tall i millioner kroner)	2023	2022	2021
Andre inntekter	2 265	2 710	2 137
Personalkostnader	21 983	19 411	17 024
Av- og nedskrivning anleggsmidler	5 715	7 403	5 241
Kostnader Etterretningstjenesten	4 153	3 550	3 098
Drift av eiendom, bygg og anlegg	3 992	4 002	3 651
Kostnader til ammunisjon, reservedeler, proviant og drivstoff	4 334	6 597	3 922
Andre kostnader	9 361	7 730	7 828
Sum driftskostnader	50 780	51 403	40 764
Eiendeler	2 023	2 022	2 021
Anleggsmidler	82 995	74 794	68 431
Beholdninger av varer og driftsmateriell	33 700	33 164	34 804
Fordringer	4 647	3 527	2 707
Bankinnskudd	38	24	22
Gjeld			
Avregnet med statskassen	114 409	105 188	101 218
Langsiktig gjeld	1 058	1 148	1 039
Kortsiktig gjeld	5 913	5 173	3 707
Sum balanse	121 380	111 509	105 964

Tabell 02 Nøkkeltall fra Forsvarets virksomhetsregnskap

ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER

I det følgende beskrives måloppnåelse, aktiviteter og resultater for Forsvarets tre resultatmål. Den overordnede vurderingen er at måloppnåelsen for evnen til daglige operasjoner er god, mens det er utfordringer knyttet til måloppnåelse innen beredskap og strukturutvikling.

Resultatmål 1. Målrettede daglige operasjoner

Forsvaret løser daglige operasjoner på en god måte, men har samtidig en rekke utfordringer som begrenser hvilke oppdrag og oppgaver Forsvaret er i stand til å løse med eksisterende struktur. Forsvarets evne til daglige operasjoner er godt tilpasset gjeldende ambisjoner og tildelte ressurser, og oppfyller både nasjonale og allierte krav og forpliktelser på en tilstrekkelig måte. Daglige operasjoner omfatter blant annet nasjonal og internasjonal tilstedeværelse og oppdragsløsning, internt og eksternt samvirke, og støtte til samfunnet.

Tilstedeværelse

Nasjonalt har Forsvaret opprettholdt tilstedeværelse i prioriterte områder gjennom løpende oppdragsløsning som dekker overvåking, suverenitetshevdelse, styrkeproduksjon og bidrag til fellesoperativ situasjonsforståelse.

Alliert tilstedeværelse i norske nærområder har vært vedvarende høy gjennom 2023, med en økning i tilstedeværelse av allierte ressurser, deriblant samtrening med strategiske amerikanske bombefly samt amerikanske og britiske hangarskipsgrupper. Det har videre vært flere havneopphold med allierte ubåter. Alliert virksomhet i norsk territorium og norske nærområder er koordinert av Forsvaret, og inkluderer samvirke med norske styrker så langt det lar seg gjøre.

Den amerikanske hangarskipsgruppen Gerald R. Ford opererte i norske nærområder i mai/juni, inkludert et havneopphold i Oslo. Gerald R. Ford er USAs nyeste og mest avanserte hangarskip. Oppdraget hadde fokus på interoperabilitet for den nye fartøysklassen og maritim sikkerhet, og gjennomførte operasjoner langs norskekysten opp til Vestfjorden.

I september og oktober deltok flere norske fartøyer i en britisk operasjon i norske nærområder sammen med den britiske hangarskipsgruppen Queen Elisabeth II. Hangarskipsgruppen som opererte i norske farvann over en periode på flere uker, inkluderte et havneopphold i Oslo, operasjoner langs norskekysten opp til Vestfjorden, samt operasjoner i Nordsjøen. Flere norske luft- og maritime styrker deltok på aktiviteter og integrasjonstrening med den britiske styrken.

I desember deltok Forsvaret i en aktivitet som del av Joint Expeditionary Force (JEF) for beskyttelse av kritisk nasjonal undervanns-infrastruktur, samt vise tilstedeværelse i rammen av JEF. Fokus var spesielt rettet mot Østersjøen og Nordsjøen, og styrken hadde deltakelse fra ti nasjoner, med ca. 20 involverte fartøyer.

Forsvaret viser også tilstedeværelse gjennom en rekke internasjonale operasjoner og annen innsats. Blant annet har Forsvaret gjennom 2023 bidratt med ett kompani i enhanced Forward Presence (eFP), som også videreføres i 2024. Norges bidrag består av en kompanistridsgruppe og et ledelseelement. Stridsgruppen inngår i en tyskkledet multinasjonal bataljonsstridsgruppe i Litauen. Styrken er på om lag 150 soldater og støttepersonell. Det norske bidraget består av enten en oppklaringsenhet eller en mekanisert infanterienhet, avhengig av hvilken norsk avdeling som står for oppsetting.

Norge bidro også med F-35 kampfly til Iceland Air Policing (IAP) første tertial 2023. IAP er et NATO-ledet oppdrag med periodevis rullering mellom alliansens medlemsland for å møte behovet til Island for suverenitetshevdelse. Hovedoppgaven under IAP er å stille kampflyberedskapen Quick Reaction Alert (QRA). QRA innebærer å overvåke landets luftrom, samt holde oppsyn med all trafikk i og i nærheten av luftrommet.

Kystvaktfartøyet Nordkapp var deployert som kommandofartøy i NATOs stående minerydderstyrke 1 fram til juli 2023. Styrkebidraget deltok på flere øvelser og mineryddingsoperasjoner gjennom sin seks måneder lange deployering og bidro blant annet i den britiskledede operasjonen Seabreeze, hvor hensikten var å trene ukrainske styrker i maritime mineryddingsoperasjoner.

Forsvaret bidrar med kapasitet for ivaretagelse av maritim skipskontroll i den amerikanskledede operasjonen Prosperity Guardian, som skal sikre internasjonal skipsfart i Rødehavet. Norge deltar fra før med stabsoffiserer i koalisjonen Combined Maritime Forces (CMF) og European-led Maritime Awareness in the Strait of Hormuz (EMASoH).

De norske bidragene i United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO), United Nation Mission in South Sudan (UNMISS), Operation Inherent Resolve (OIR) og Multinational Force & Observers (MFO) har vært opprettholdt gjennom hele 2023, og videreføres i 2024.

I slutten av desember ble FN-operasjonen, Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali (MINUSMA), avsluttet. Forsvaret har stilt med ulike bidrag til MINUSMA siden opprettelsen i 2013, blant annet offiserer ved FNs hovedkvarter i Bamako helt frem til avslutningen av oppdraget. Norge stilte styrkesjef for United Nations Forces in Cyprus (UNFICYP) fra mai 2021 frem til juli 2023.

Samvirke

Nasjonalt er samvirkeprosessene og -systemene godt etablert mellom de ulike aktørene i totalforsvaret. Med allierte og bilaterale partnernasjoner har samvirket de siste årene blitt betydelig bedret gjennom implementering av sikker informasjonsutveksling.

Alliert trening der norske og utenlandske enheter trener og øver sammen, er viktige arenaer som har bidratt til å utvikle interoperabilitet i positiv retning i 2023. Det samme gjelder de fellesoperative prosessene som fører til samarbeid og integrasjon på tvers av forsvarsgrener og landegrenser. Høy russisk aktivitet kombinert med lav tilgjengelighet på egen maritim struktur var en utfordring for Forsvaret i siste del av året, men ble i noen grad kompensert for ved hjelp av godt alliert samvirke og høy tilstedeværelse i norske nærområder.

Samarbeidet med Joint Force Command Norfolk (JFCNF) har utviklet seg i positiv retning gjennom Forsvarets bidrag til arbeidet med den regionale planen for nordvest-regionen, samt gjennom felles øvingsplanlegging for øvelsene Steadfast Defender og Nordic Response 2024 (NR24).

Forsvaret og amerikanske Minnesota National Guard signerte i februar 2023 en strategisk partnerskapsavtale innen det amerikanske State Partnership Program (SPP). SPP forvaltes av National Guard Bureau, og partnerskapene går mellom de respektive statene og land verden over. Erfaringene de første årene vil bidra til å gi partnerskapet en mer tydelig innretning, men fremstår allerede som fleksibelt og kostnadseffektivt.

Øvelse Virgo 2023 ble gjennomført i Jordan og Norge i perioden 18. til 28. september. Dette er en taktisk øvingsarena der Forsvarets spesialstyrker øver nasjonal krisehåndtering i utlandet i rammen av nasjonalt planverk. Overordnet hensikt med øvelsen er å videreutvikle Norges evne til å kunne gjennomføre operasjoner med global rekkevidde samt styrke interoperabiliteten med samarbeidspartnere nasjonalt og internasjonalt.

Samvirke med totalforsvaret på myndighetsnivå vurderes som god. Det er etablert et omfattende system med utveksling av liaisons mellom de viktigste myndighetsaktørene og Forsvarets operative hovedkvarter. Forsvaret har også etablert samarbeid med representanter fra sivile etater og næringsaktører for å bedre informasjonsdeling og styrke tverrsektorielt samarbeid knyttet til beskyttelse av kritisk infrastruktur til sjøs.

Støtte til samfunnet

Forsvaret støtter det sivile samfunn i episode- og krisehåndtering. Kommandostrukturen er godt tilpasset daglige operasjoner og evner å støtte både sivil sektor og det militære, operative planverket. Forsvaret har hatt noe lavere øvingsaktivitet i rammen av totalforsvaret i 2023 enn tidligere, men ved krisehåndtering har samhandlingen likevel vist seg å fungere meget godt, både med beredskapsaktører i totalforsvaret og andre relevante sivile aktører.

I april bisto Forsvaret Utenriksdepartementet med evakuering av norske tjenestepersoner i Sudan, samt påfølgende støtte med assistert utreise av norske borgere. Forsvaret bistod med et C-130 transportfly og personell på ulike lokasjoner i regionen. Hurtig respons fra Forsvaret med relevante ressurser var et viktig bidrag i operasjonen som ble gjennomført i samarbeid med allierte. Etter jordskjelvet i Tyrkia i februar 2023 bidro Forsvaret med et transportfly oppsatt for medisinsk evakuering og med medisinsk personell.

I forbindelse med Hamas' angrep på Israel den 7. oktober, samt Israels påfølgende angrep på Hamas og Gaza, bistod Forsvaret Utenriksdepartementet med assistert utreise fra Israel. Forsvaret var forberedt på å bistå ved en eventuell evakuering av norske borgere fra Israel og Libanon. Forsvaret bistod ambassaden i Beirut med sikkerhetsrådgivning, med personell til Utenriksdepartementets utrykningsenhet (URE) i Kairo, samt støtte til URE-team på Kypros.

Gjennom 2023 har Forsvaret løst 599 bistandsanmodninger for politiet og fire fra Utenriksdepartementet. Som eksempel bistod Forsvaret politiet og andre sivile myndigheter i forbindelse med ekstremværet Hans i begynnelsen av august. Forsvaret støttet kommuner og politidistrikter blant annet med vakt og sikring, støtte til evakuering, bygging av flomvern, trafikkdirigering, helikopterstøtte, rådgiving og drivstoff-forsyning.

Forsvaret har gjennom 2023 planlagt og forberedt øvelse Nordic Response 2024 (NR24) som har øvingsområder i både Norge, Sverige og Finland. NR24 er en norskledet øvelse som gjennomføres som en del av NATO-øvelsen Steadfast Defender.

Støtte til Ukraina

Forsvaret har i 2023 prioritert støtte til Ukraina og har utviklet et eget planverk for forsvarssektorens støtte til Ukraina kalt Operasjon Ellisiv. Ett av innsatsområdene er donasjoner av materiell fra Forsvarets egen struktur, herunder:

- Stridsvogn med ammunisjon og reservedeler
- Ingeniørpanservogn og bergepanservogn med reservedeler
- Luftvern-ildenheter, komplett med reservedeler
- Ammunisjon for luftvern og artilleri
- Pansrede personellvogner
- Artillerilokaliseringsradar med reservedeler
- Ambulansebusser
- Mineryddermateriell, lett- og tungt bærbart system
- Rekognoseringsdroner
- Bekledning, personlig utrustning, sanitetsutstyr, proviant (feltrasjoner) mm.
- Programvare

Donasjonene har pågått kontinuerlig gjennom 2023.

Et annet viktig innsatsområde for støtten til Ukraina er målrettet trening av ukrainske styrker, både i utlandet og i Norge. Forsvaret har bidratt til trening av 6 480 ukrainere i 2023, fordelt på om lag 30 ulike fagområder med totalt 84 kurs. Hovedvekten av treningene har blitt gjennomført i utlandet, men 872 ukrainere fikk opplæring i Norge. Treningen ble primært ledet av allierte, med et norsk bidrag på totalt 488 instruktører. Tabellen under viser en oversikt over de største treningsmodulene som er gjennomført.

TRENINGSOPPDRAGENE AV UKRAINSKE STYRKER

Oppdrag	Hvor
Fagutdanning	Norge
Operasjon Interflex	Storbritannia
European Union Military Assistance Mission (EUMAM)	Tyskland
Opplæring F-16 kampfly	Danmark
Opplæring Stridsvogn	Polen
Teknikerkurs NM199	Norge
EOD utdanning NLETI	Litauen
Opplæring NASAMS luftvern	Norge
Småbåtooperatørtrening	Norge
Opplæring artillerilokaliseringsradar Arthur	Norge

Tabell 03 Oversikt over treningsoppgavene av ukrainske styrker utført i Norge og utlandet i 2023

kvalitet. Støtten bidrar til å utvikle Forsvaret for fremtiden ved å implementere læring fra Ukraina. Ansatte og soldater rapporterer at treningen oppleves krevende, men samtidig meningsfull. Den er også med på å bygge økt kompetanse, spesielt til distrikt- og områdestrukturen i Heimevernet.

Strategisk evakuering av pasienter og pårørende fra Ukraina gjennomføres på en meget tilfredsstillende måte med fly gjennom SAS-avtalen og av Forsvarets personell. Totalt er det evakuert 1 570 pasienter under denne avtalen til Norge og andre europeiske land per januar 2024.

Forsvarets status i samarbeidet med Russland i 2023.

Samarbeid og kontakt med Russlands militære myndigheter er viktig for forutsigbarhet og sikkerhet i nord, spesielt etter Russlands angrep på Ukraina. Forsvarets kontakt med russiske forsvarsmyndigheter etter 24. februar 2022 innenfor kystvakt, grensevakt, søk og redning og INCSEA-avtalens mekanismer, vurderes derfor som vesentlige beroligelsestiltak overfor Russland.

Forsvaret har i 2023 fortsatt med jevnlig kontakt med russiske forsvarsmyndigheter: det russiske Forsvarsministerium i Moskva, FSBs gresedirektorat, herunder den russiske Kystvakten og Nordflåten. De aktivitetene som holdes, gjennomføres forretningsmessig, over kortere tid og med fravær av større kulturelle og sosiale begivenheter.

Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) har hatt jevnlig korrespondanse med FSBs gresedirektorat og Nordflåten. Kontakten har i hovedsak dreid seg om de faste arbeids- og protokollmøtene mellom sjef FOH og sjef FSBs gresedirektorat, samt ukentlige koordineringer med Nordflåten. Samarbeid og koordinering rundt grensesamarbeidet, ressursforvaltningen i Barentshavet, kystvakt og søk og redning er viktig for begge parter. Det har blitt gjennomført utveksling til sjøs av fiskeriinspektører (offiserer) mellom kystvakten fra begge land i mai og juni 2023. Utvekslingen vurderes som vellykket, og er et viktig ledd i samarbeidet med russiske kollegaer for å øke forståelse for hverandres utfordringer.

Resultatmål 2. God beredskap og evne til operasjoner i krise og væpnet konflikt

Forsvarets beredskapsstatus er i hovedsak uendret gjennom 2023. Ekstrabevilgninger for styrking av Forsvarets forsyningsberedskap i 2023 og kommende år vil bidra til en gradvis bedret status, men lange ledetider i markedet vil gjøre at effekten av dette først forventes fra 2025 og utover. Beredskapen i Forsvaret påvirkes til en viss grad av donasjonene til Ukraina. Dette er et bevisst valg med en akseptert risiko som vil vare til det donerte materiellet er gjenanskaffet. Situasjonen i markedet gjør at anskaffel-

sene er dyrere og tar lengre tid enn tidligere. Samtidig vil utskiftning av eldre, delvis utdatert materiell, med nytt materiell, bidra til økt militær evne og en styrking av beredskapen på noen områder.

Utfordringer innenfor personell og kompetanse, samt redusert tilgjengelighet og status på enkelte materielltyper, reservedelsbeholdninger og EBA, påvirker reaksjonsevnen og utholdenheten til Forsvaret negativt. Som eksempel vurderes Forsvarets evne til operasjoner i luftdomenet som mindre tilfredsstillende som følge av mangler knyttet til luftverndekning og lav personelltilgjengelighet for F-35 kampfly.

Beredskapsevnen styrkes gjennom relevant trening og øving. I begynnelsen av 2023 gjennomførte Forsvaret øvelse Joint Viking 23, med rundt 20 000 soldater i Nord-Norge. I 2024 forventes det at øvelse Nordic Response vil gi verdifullt utbytte.

Nasjonale planverk understøtter forsvarskonseptet og blir kontinuerlig fulgt opp og justert, slik at de forblir relevante og godt synkronisert med allierte planverk. Nordisk samarbeid og integrasjon av Sverige og Finland i NATO er i positiv utvikling, blant annet med norske permanente liaisoner i de svenske og finske hovedkvarterene. Den nordiske dialogen rundt samordning og tilpasning av planverk og øving er meget god.

Forsvarskonseptet baserer seg i stor grad på kollektivt forsvar gjennom støtte fra NATO-alliansen. Dette krever at Norge er i stand til å ta imot og understøtte allierte styrker. Det fremtidige behovet for alliert mottak og understøttelse vil bli påvirket av Finland og Sveriges inntreden i NATO. Norges evne til mottak og understøttelse av allierte styrker er avhengig av hele forsvarssektoren og totalforsvaret, i tillegg til Forsvaret, for å fungere. Forsvaret får til mye og viser evne til å ta imot allierte styrker, blant annet i forbindelse med større øvelser. Samtidig har Forsvarssektoren utfordringer innenfor styring og samhandling på tvers av etatene, og Forsvaret har i tillegg kompetansegap innenfor enkelte fagmiljøer og enkelte utfordringer innenfor logistikkunderstøttelse. Alliert treningssenter (ATS) fikk i 2023 økt kapasitet til å forlegge og tilrettelegge for alliert trening i indre Troms. Dette bidrar særlig til tilrettelegging av alliert vintertrening, som er høyt etterspurt.

Resultatmål 3. Langsiktig kapabilitetsbygging

Forsvaret skal moderniseres gjennom langsiktig strukturutvikling for å oppnå økt operativ evne. Innfasing av nye materiellsystemer og oppdateringsprosjekter vil gradvis øke Forsvarets operative evne. Ved utgangen av 2023 er det overordnede bildet at mye realiseres i henhold til planen og ambisjonen i langtidsplanen.

I 2023 mottok Forsvaret to av tre nye kystvaktfartøyer i Jan Mayen-klassen, KV «Jan Mayen» og KV «Bjørnøya». Den nye klassen vil være en viktig ressurs for Forsvaret generelt og Kystvakten spesielt. Fartøyklassen er større og mer robust enn sin forgjenger og har evne til å operere selvforsynt over lengre perioder. Parallelt med dette utfases Nordkapp-klassen.

Moderniseringen av Kystjegerkommandoen går som planlagt. Gjennom investeringer videreutvikles Kystjegerkommandoen for å kunne bygge situasjonsforståelse og levere måldata til langtrekkende presisjonsvåpen.

De nye redningshelikoptrene AW101 ble innfaset i 2023. Det er planlagt å overføre den sjette og siste SAR-basen, Florø, fra sivil operatør til Forsvaret 1. oktober 2024.

Forsvaret følger planlagt oppbemanning, inklusivt et oppdrag om forsering av en del av oppbemanningen. Den planlagte styrkingen av antall vernepliktige inne til førstegangstjeneste går også etter planen. Den reelle økningen i perioden 2020 til 2023 er på 760 soldater. Dette viser at Forsvaret har nådd målsettingen frem til 2024.

Det ble gitt en ekstrabevilgning på om lag 200 mill. kroner til personellrelaterte EBA tiltak i 2023. Det

gjenstår å ferdigstille 2 av 17 prosjekter. Disse vil ferdigstilles i 2. kvartal 2024. Når samtlige prosjekter er ferdigstilt, vil 2328 vernepliktige og 223 befal få betydelig bedret standard og funksjonalitet på sine boforhold.

Det er rapportert om utfordringer med å nå fastsatte mål innenfor flere strukturutviklingstiltak. En ny helhetlig vurdering av ambisjonen gjøres i det pågående langtidsplanarbeidet.

For den fjerde mekaniserte manøverbataljonen i Brigade Nord anser Forsvaret at det fremdeles ikke er realiserbart å nå vedtatt ambisjon for enheten innenfor de tildelte rammene. Forsvaret opprettholder sin anbefaling om å få det forsvaret vi har i dag til å virke, og at man heller styrker eksisterende Brigade Nord med materiell og EBA fremfor å realisere ambisjonen knyttet til den fjerde mekaniserte manøverbataljonen.

Tilførsel av materiell til Hæren prioriteres til Finnmark landforsvar. EBA-prosjektene tilknyttet Finnmark landforsvar planlegges ferdigstilt i løpet av 2025. Oppsettingsgraden er derimot lav sett opp mot målsettingen. Det er behov for å avklare ambisjonsnivået for Finnmark landforsvar og Porsanger bataljon.

Forsvaret har gjennom kursing, øving og trening nasjonalt og internasjonalt fått økt kunnskap om virksomhet relatert til kjemiske stoffer (C), biologiske agens (B), radioaktive stoffer (R), nukleært materiale (N) og eksplosiver (E) med høyt farepotensial. Dette gjelder spesielt fagmiljøene i Forsvarets sanitet, Forsvarets atom-, biologisk, kjemisk (ABC) skole og *Explosive ordnance disposal* (EOD). Nevnte tiltak har ført til økt beredskap og styrkede fagmiljø i sektoren, parallelt med at Forsvaret er i gang med å etablere det vedtatte CBRN-kompaniet. FFIs biologiske analyselaboratorium utvides innen laboratorieinfrastruktur og analyseportefølje med mål om å oppnå full operativ evne som et fullverdig analyselaboratorium innen utgangen av 2024. FFI vil styrke CBRNE-beredskapen ved å utvikle et mer helhetlig CBRE-identifikasjonslaboratorium i perioden frem til og med 2024. Dette skal understøtte Forsvarets og sivile myndigheters evne til å oppnå en god situasjonsforståelse ved CBRNE-hendelser og -handling i hele krisespekteret. Disse tiltakene er ikke tilstrekkelig til å gi Forsvaret en dekkende evne og kapasitet innenfor CBRNE. Det er behov for en ytterligere satsing innenfor CBRNE i Forsvaret.

Totalbehovet for EBA er vesentlig større enn de økonomiske rammene for å kunne realisere ny, felles rekruttskole på Terningmoen for Hæren, Heimevernet og fellesavdelinger. Manglende EBA-kapasitet medfører at rekruttutdanningen i stor grad fremdeles gjennomføres ved de operative avdelingene. Dette påvirker den øvrige kompetanseproduksjonen og strukturutviklingen. Forsvaret anser at det ikke er gjennomførbart å nå ambisjonen om å øke antall rekrutter, og det er behov for at både ambisjon og modell vurderes.

Flere fartøyklasser har en sårbar materiellstatus som kombinert med lave beholdninger av reservedeler, fører til usikkerhet rundt fremtidig kapasitet til tilstedeværelse, overvåkning og kontroll både i daglige operasjoner og beredskap. Erstatning for dagens fregatter og Skjold-klassen bør inngå som en helhetlig vurdering av den fremtidige maritime overflatestrukturen.

Planen er at F-35 skal være fullt operativ innen utgangen av 2025. Til tross for en positiv trend i 2023 er tilgjengeligheten på fly ikke tilfredsstillende, i hovedsak på grunn av manglende bemanning knyttet til flyvedlikehold. Det er iverksatt en rekke tiltak for å beholde og rekruttere personell, i tillegg til innleie fra sivil industri. Ambisjonsnivå for F-35 bør vurderes på nytt.

Forsvaret står fortsatt i en krevende leveransesituasjon for personlig bekledning og utrustning (PBU). Avvikene preges av forsinkede leveranser, manglende forsyningskilder og donasjoner med påfølgende re-anskaffelser som drar ut i tid og ikke kan anskaffes i tilstrekkelig volum for å dekke Forsvarets kritiske behov. Innføring av nytt kampuniformsystem (NCU) prioriteres av Forsvaret for å muliggjøre en løpende logistikkstøtte ved rullering av kontingenter. Som en forberedelse på

mottak av det nye systemet har Forsvaret startet standardisering av deler av porteføljen. Dette vil redusere bredden av tilgjengelige artikler slik at det bygges større beholdninger fordelt på færre artikler. Dette vil bidra til å bedre forsyningssikkerheten for personlig bekledning og utrustning totalt sett.

Overordnet status og prognose for porteføljen av investeringsprosjekter har en negativ utvikling. Generelt er prisstigningen høyere enn det som til nå er kompensert for på investeringsrammene til EBA- og materiellprosjektene. Dette reduserer kjøpekraften i gjeldende investeringsplan. Samtidig erfarer Forsvaret at leveransetider på forsvarsmateriell øker som følge av økt etterspørsel i den gjeldende sikkerhetspolitiske situasjonen. Dette påvirker både planlagte materiellinvesteringer for å realisere vedtatt strukturutvikling, og gjenanskaffelser etter donasjon.

IKT-utvikling

Gjennom 2023 er det gjort flere grep for å styrke IKT-området i sektoren. De viktigste grepene omfatter videreutviklingen av funksjonen i Forsvaret for strategisk styring av IKT, og virksomhetsutvikling i tråd med både sektorens og Forsvarets IKT-strategi.

Riksrevisjonen la i 2022 frem rapporten «Riksrevisjonens (RR) undersøkelse av Forsvarets informasjonssystemer for kommunikasjon og informasjonsutveksling i operasjoner». Rapporten påpekte flere viktige sårbarheter i sikkerheten knyttet til Forsvarets IKT-systemer, og kom med konkrete anbefalinger. Mange av de tiltakene som svarer ut anbefalingene fra Riksrevisjonen, var allerede igangsatt, og arbeidet med å løse sikkerhetsutfordringene har blitt ytterligere styrket i etterkant av rapporten. Den langsiktige bedringen av sikkerhetstilstanden, og oppnåelse og opprettholdelse av et forsvarlig sikkerhetsnivå, avhenger av omfattende løft knyttet til modernisering av Forsvarets digitale grunnmur/sikre plattformtjenester (FSP), og nye virksomhetsstyringsløsninger (ERP). Moderniseringen vil ha høy prioritet i den kommende perioden og er avhengig av at Forsvaret utnytter industrisamarbeid på en god og effektiv måte for å støtte med både kapasitet og kompetanse.

Virksomhetsprogrammene Mime (program for kampnær IKT) og MAST (militær anvendelse av skytjenester) er sentrale for å styrke IKT-området og løse Forsvarets langsiktige IKT-behov. Program Mime er i leveransefasen og viser god fremgang på flere områder. Det er inngått rammeavtale med Kongsberg Defence & Aerospace (KDA).

MAST-programmet jobber nå med en revidering av gjennomføringsstrategien. Dette vil gi føringer for det fremtidige samarbeidet med industrien innenfor området.

Forsvarsdepartementet startet i 2023 «Forsvarssektoren 2024» (F24), hvor Forsvaret fikk i oppdrag å levere en anbefaling om fremtidens IKT i sektoren. Anbefalingen fokuserer på styring av sektorens IKT og samling av miljøene for utvikling, drift og vedlikehold. I første omgang knyttet til Forsvarets sikre plattformer. Anbefalingen peker også på behovet for å styrke sektorens digitale kompetanse. Anbefalingen innebærer en videreutvikling av det arbeidet som allerede pågår knyttet til realisering av Forsvarets, og sektorens IKT-strategi. Arbeidet vil fortsette i 2024.

Bærekraft

Regjeringens handlingsplan for å nå bærekraftmålene innen 2030, jf. Meld. St. 40 (2020–2021) skal ligge til grunn for sektorens arbeid. Etatene i forsvarssektoren har bidratt inn i arbeidet med FNs bærekraftsmål som er delt inn i seks arbeidsstrømmer. Disse seks er: godt styresett, likestilling og mangfold, utdanning, klima og miljø, produksjon, innovasjon og forbruk samt fred, rettferdighet og sikkerhet. Det er utarbeidet en felles situasjonsforståelse og kunnskapsgrunnlag som har gitt grunnlag for fokusområder og foreslåtte ambisjoner og mål innenfor de ulike arbeidsstrømmene. Flere av arbeidsstrømmene har egne målsetninger og tiltak. Dette gjelder for eksempel bidrag inn i Forsvarsdepartementets arbeid innen klima og miljø, mangfold og likestilling, økt teknologisk innovasjonsevne, veteraner og forebyggende sikkerhet. Disse er beskrevet nærmere i rapporten.

Likestilling og mangfold

Forsvaret har jobbet systematisk med likestilling, mangfold og inkludering og utøver sitt ansvar som myndighet og arbeidsgiver i henhold til likestillings- og diskrimineringsloven (Idl) §§ 24, 26 og 26a. Føringer for etatens arbeid for likestilling og mot diskriminering er utgitt i en likestillings- og mangfoldspolicy. Mangfold, likestilling og anti-diskriminering er også en vesentlig del av Forsvarets grunnsyn på ledelse og Forsvarets verdigrunnlag. Forsvaret jobber aktivt med å sikre en interseksjonell og helhetlig retning i likestillingsarbeidet, med fokus på at alle ansatte skal ha like rettigheter og muligheter uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering og kjønnsidentitet, alder, etnisitet og hudfarge, samt religion og livssyn.

I 2023 ble «Handlingsplan for økt likestilling og mangfold i Forsvaret 2023–2026» utgitt, og har et bredt perspektiv på arbeid med mangfold og likestilling. Utarbeidelse av planen har vært omfattende med rådgivning fra Likestillings- og diskrimineringsombudet, stabsbehandling internt i Forsvaret og forankring og innspill fra Forsvarets likestillings- og mangfoldsutvalg (FLMU). Handlingsplanen har vært fremmet for arbeidstakerorganisasjonene for drøfting og Forsvarets hovedarbeidsmiljøutvalg for vurdering av de arbeidsmiljømessige konsekvensene.

Ny hovedavtale i staten medførte nye krav for partssamarbeidet innen likestilling og diskriminering. Forsvaret har i 2023 sluttført en ny tilpasningsavtale som blant annet innebærer faste møtepunkter mellom tillitsvalgte og arbeidsgiver i forbindelse med aktivitet- og redegjøringspliktarbeidet. Forsvaret har videre sikret medbestemmelse i arbeidet som gjøres med likestilling og mot diskriminering gjennom å inkludere en representant for arbeidstakerorganisasjonene i Forsvarets likestillings- og mangfoldsutvalg.

Likestilling er en forutsetning for å hente ut effekter av mangfold. Mangfold vil i det videre arbeidet knyttes opp mot effekten det kan gi for økt operativ evne i Forsvaret. Dette starter med en kompetanseheving av Forsvarets ledelse. Forsvaret redegjør ytterligere for sin virksomhet som arbeidsgiver og myndighetsutøver i likestillingsredegjørelsen vedlagt årsrapporten (vedlegg 1).

Mangfold og mangfoldsledelse er viktig for fremtidens forsvar, og er avgjørende for at Forsvaret skal ivareta sitt samfunnsansvar og være en attraktiv arbeidsgiver for fremtidige generasjoner. For å lykkes med likestillings- og mangfoldsarbeidet, må Forsvarets ledelse ha kompetanse på dette, og det er iverksatt et arbeid som ser på hvordan en slik kompetansebygging skal foregå. Handlingsplanen med tilhørende tiltak følges opp gjennom Forsvarets virksomhetsplan. Det vil være viktig å få fokus på hvilken verdiskapning mangfold vil gi for Forsvaret.

Driftsenhetene i Forsvaret har i 2023 fått i oppdrag å etablere kontakter for likestilling og mangfold. Kontaktene skal bidra til å skape en økt forståelse for hvordan mangfold kan styrke Forsvarets operative evne, og hvordan denne typen arbeid skal inkluderes som del av helhetlig virksomhet og aktivitet.

Profesjon og kultur

Forsvaret etablerte i 2023 et prosjekt med ansvar for den helhetlige utviklingen av Forsvarets profesjon og kultur, herunder operasjonalisering av «Helhetlig plan mot mobbing og seksuell trakassering i Forsvaret» og «Handlingsplan for økt likestilling og mangfold 2023–2026». Prosjektet ble etablert for å sikre nødvendig lederkraft og fokus i utviklingen av Forsvaret. Målet er et forsvar hvor oppdragsløsningen gjøres i et arbeidsmiljø og en kultur preget av samhold, tillit, trivsel og motstandskraft med nulltoleranse for mobbing og seksuell trakassering. Noen viktige suksesskriterier i utviklingen vil være fokus på mulige rotårsaker til situasjonen Forsvaret befinner seg i, effektiv vurdering av tiltak, eierskap og involvering av linjen, standardisering, bærekraft samt god kommunikasjon både internt og eksternt.

Den militære profesjonen og Forsvarets oppdrag og egenart vil stå i sentrum, og fokus i videre utvikling vil rettes inn mot innsatsområdene system, ledelse og kultur. Prosjektet vil forankre dette ved å

utvikle effektmål med måleindikatorer, tidsplan og risikoanalyse gjennom en strategi for utvikling av den militære profesjonen. Strategien antas å være utarbeidet medio 2024.

«Helhetlig plan mot mobbing og seksuell trakassering i Forsvaret» erstatter, forsterker og konkretiserer tidligere tiltak for å forebygge og håndtere mobbing og seksuell trakassering, samt håndtering av varsling. Planen skisserer en rekke tiltak som er iverksatt i løpet av året, herunder etablering av sentral varslingsenhet, bedre teknisk understøttelse, reviderte varslingsprosedyrer og fokus på økt kompetanse i arbeidsgiverrollen. I tillegg er det utarbeidet en ny veileder for vurdering avandel og ilagte tjenstlige reaksjoner ved ansettelse, beordring i stilling og søknad til skole eller utdanning i Forsvaret. Status for varslinger er beskrevet i kapittel IV.

Forsvaret har i 2023 gjennomført flere tiltak som støtter opp under utvikling av profesjon og kultur. Ett av disse er overføring av Hærens konsept «Mitt lag» til alle Forsvarets avdelinger. Gjennom styrket tillit, samarbeid og kommunikasjon, er tiltakets ønskede effekt å bygge sterke lag og samtidig motvirke mobbing og seksuell trakassering.

I desember samlet forsvarssjefen om lag 400 ledere fra forsvarssektoren til inspirasjons- og læringskonferansen «Modig ledelse», og dette var andre gang konferansen ble arrangert. Det er de unge lederne som er forsvarssektorens fremtidige kulturbyggere, og Forsvaret ønsket å gi dem en felles arena for læring, erfaringsdeling og nye perspektiver. Når ledere på tvers av sektor, forsvarsgren, grad og stilling samles, utvides nettverkene og helhetsforståelsen.

Klima og miljø

Både klimaendringer og klimatilpasninger er viktige drivere for samfunnsutviklingen fremover. Forsvaret må derfor gjøre nødvendige tilpasninger og bidra til at Norge når klimamålene, herunder FNs bærekraftsmål. Samtidig er det en sammenheng mellom krav og forutsetninger som påvirker Forsvarets aktivitetsmønster og samlet påvirkning på klima og miljø.

Gjennom en sektor felles klima- og miljøstrategi (2022) har forsvarssektoren vedtatt å ta en tydeligere rolle i det grønne skiftet. I 2023 ble det utarbeidet en handlingsplan med mål og tiltak på de fem innsatsområdene i klima- og miljøstrategien. Det er blant annet satt mål for reduksjon av energiforbruk og direkte klimagassutslipp, kjemikalier og farlige stoffer, biologisk mangfold, kulturhistoriske verdier, ressursbruk, sirkulærøkonomi, bærekraftige anskaffelser og klimatilpasning. Data og status på de ulike innsatsområdene vil til dels foreligge i det årlige klima- og miljøregnskapet for sektoren. Det er basert på tall som er innrapportert til forsvarssektorens miljødatabase (MDB), og fra avtalepartnere som er tilknyttet virksomheten i sektoren. Rapporten gir oversikt over resultat og utvikling for sentrale miljøaspekter over tid. I tillegg presenteres sektorens klimagassutslipp. Rapporten sammenstilles og utgis av FFI i løpet av første halvår 2024.

Forsvarssektorens største klimagassutslipp kommer fra indirekte utslipp, mesteparten av dette er innkjøpte varer og tjenester. Samlet sett er sektoren en stor offentlig innkjøper med stor innkjøpsmakt og følgelig omfattende ansvar. Gjennom forvaltning av fellesskapets ressurser skal sektoren gå foran og etterspørre bærekraftige produkter og tjenester, både i egen virksomhet og i leverandørkjeden. Forsvaret har begynt å stille klima- og miljøkrav i flere av anskaffelsene, men har ikke utarbeidet indikatorer på dette. Dette er noe som sektoren må jobbe videre med. Et eksempel fra 2023 med tydelige miljøkrav er ny rammeavtale for flyreiser, som gikk til Norwegian og Widerøe. Norwegian vil i avtaleperioden erstatte vanlig drivstoff med fossilfritt flydrivstoff, som vil gi reduserte utslipp fra Forsvarets flyreiser. Flere anskaffelser med miljøkrav vil også naturlig trenge seg frem som følge av endring i forskrift for offentlige anskaffelser hvor klima og miljø minst skal vektas 30 prosent fra 1. januar 2024.

Direkte klimagassutslipp kommer hovedsakelig fra fly og fartøy. Et viktig tiltak for å redusere utslipp fra materiell er å inkludere klima, miljø og bærekraft som en del av effektmål og resultatmål for ulike investeringsprosjekt. I 2023 har Forsvaret inkludert dette i flere investeringsprosjekt, blant annet prosjektet for nytt fergesystem, hvor ett av effektmålene er å oppnå minst mulig negativt miljø-

fotavtrykk i et levetidsperspektiv, innenfor operative behov. Ett av tiltakene for å redusere direkte klimagassutslipp fra fartøy, er å øke kapasiteten for landstrøm. Oppgraderingen av utrustningskaiaen på Sjøforsvarets hovedbase Haakonsværn i Bergen i ble ferdigstilt av Forsvarsbygg i 2023. Landstrøm-anlegget ved kaiaen har nå kapasitet til å forsyne to større fartøy med strøm samtidig. Landstrøm-anlegg for fartøyer er et viktig tiltak for å redusere utslipp av klimagasser.

Simulatorbasert trening er vesentlig for å kunne gjennomføre avansert taktisk trening og forbedret operativ evne. I tillegg har simulatorbasert øving og trening en miljøgevinst. For F-35 er målsetningen for simulatorbasert trening 40 prosent, et mål som ble nådd i 2023 med en andel på 40,1 prosent. Forsvarets materiell er og vil være avhengig av fossilt drivstoff i mange år fremover, men den grønne omstillingen i samfunnet krever tilpasninger slik at Forsvaret er forberedt når tilgangen på fossilt drivstoff reduseres og kostnadene øker. Fremover må Forsvaret prioritere ny teknologi som reduserer klimagassutslipp. I 2023 iverksatte forsvarssjefen tre bærekraftspiloter i garnisonene Ørland, Haakonsværn og Skjold med nullutslippsvisjon. Ørland har utarbeidet mandat og etablert prosjektgruppe for bærekraftspiloten. Hovedinnretningen for prosjektet *bærekraft og beredskap* er lokale fornybare energiløsninger, redusert miljøpåvirkning og økt matforsyningsikkerhet.

Kraftforsyning er kritisk for at Forsvaret skal kunne utøve våre oppgaver, og følgelig må sårbarheter innenfor forsyning av energi reduseres. For å øke forsyningssikkerheten av energi, er derfor mer egenprodusert strøm et miljøtiltak og et viktig beredskapstiltak. Det er flere solstrømsprosjekter som er vedtatt og/eller startet opp i 2023, blant annet Stjernebygget på Rygge flystasjon, hvor både solceller og batteribank for lagring av strøm er under arbeid.

I tillegg til militære oppgaver i fred, krise og krig er flere av Forsvarets fartøy beredskapsfartøy som inngår i søk- og redning, fiskeri- og miljøoppsyn, kontroll av utenlandske fartøy, sikkerhetsberedskap og oljevernberedskap. Den nye fartøyklassen Jan Mayen har en forbedret funksjonalitet hva gjelder oljevern og miljøberedskap, da den har en egen is-lense som kan samle olje opp fra is, en «fisketrål» til å fange opp olje fra sjøen samt en innretning¹ som skiller olje fra sjøvann og pumper olje over i egen tank om bord. De nye fartøyene har også varmesøkende kamera som benyttes til å lete etter eller markere oljeflak i sjøkart.

I 2023 ble forsvarssektorens årlige miljøvernseminar nummer 16 avholdt. Seminaret er et faglig forum for kunnskapsbygging, erfaringsutveksling og nettverksbygging mellom ansatte i forsvarssektoren som arbeider med klima og miljø. Det er Forsvarsdepartementet som inviterer med ulike arrangører fra år til år. I 2023 var det et todagers seminar hvor Forsvarets ABC-skole ved miljøvernseksjonen sammen med Forsvarets høgskole var arrangør. Årets tema var «Nye tider – nye krav til miljø- og klimakunnskap for forsvarssektoren». Totalt deltok 70 ansatte fra forsvarssektoren.

Liv på land

I gjennomføring av øvelser i områder som berører reindrift og villrein, legger Forsvaret stor innsats i å ha god dialog og involvering med reindriftsnæringen. Informasjon om hvor ulike reinsdyrflokker befinner seg, beiteområder, reservebeiteområder og flyttveier er viktig informasjon. Under store øvelser følger Forsvaret utviklingen tett og gjør justeringer underveis dersom det blir nødvendig. Informasjon og god dialog med reindriftsnæringen skjer fra en øvelse planlegges til en øvelse er avsluttet. Når det gjelder hensyn til samiske interesser, er det reindrift samt samiske kulturminner som har størst prioritet.

Menneskerettigheter og leverandørkjeder

For å sikre oss mot brudd på menneskerettigheter i leverandørkjeden, bruker Forsvaret etiske kontraktsvilkår i alle våre anskaffelser. Disse er utarbeidet av Direktoratet for forvaltning og økonomistyring. Utfordringen er tid, ressurser og prosesser til å følge opp kontraktsvilkårene i stor nok grad. Forsvaret rapporterer årlig status til Etisk Handel Norge (EHN) på arbeidet for menneskerettigheter

¹ «Skimmer»

og leverandørkjeder. Riktig kompetanse er svært viktig i arbeidet for å lykkes med bærekraftige anskaffelser. Som et ledd i dette gjennomfører de som jobber med anskaffelser, kurs i bærekraft, men dette er et område som må forsterkes.

Forsvaret stiller krav i kontraktene knyttet til lønns- og arbeidsvilkår, men oppfølgingen av kravene må systematiseres i større grad enn i dag. Utfordringen er ressurser og kompetanse til å systematisk følge opp leverandørene. I noen kategorier har dette blitt gjort, som for eksempel for kategorien profesjonelle tjenester. Oppfølging av lønns- og arbeidsvilkår rapporteres også årlig til EHN. I 2023 utarbeidet forsvarssektoren en felles anskaffelsesstrategi. Bærekraft er en naturlig og integrert del i denne strategien.

Antikorrupsjon

Det gjennomføres interne kurs i tillegg til generell bevisstgjøring av egne ansatte for å bekjempe korrupsjon og bestikkelser i egen virksomhet og leverandørkjeden. I kontraktene stilles tydelige krav og forventninger til leverandørene.

Økt teknologisk innovasjonsevne

Gjennom *Concept Development and Experimentation* (CD&E) ordningen har Forsvaret samlet nødvendig og anvendbar kunnskap fra eksperimentering innenfor blant annet cyberoperasjoner, logistikk, multidomeneoperasjoner, fellesoperativ ledelse og strategisk krigsspill. Ordningen er meget viktig for utviklingen av relevante kapabiliteter, som illustrert i eksemplene nedenfor.

I luftdomenet har sterkere fokus på forskning, eksperimentering og innovasjon gitt kunnskap som kan omsettes i tiltak for økt operativ evne og mer bærekraft blant annet gjennom bruk av alternative energikilder. CD&E-aktiviteter har blitt gjennomført for å utforske mulighetene for økt samvirke og operativ kapasitet ved å integrere Forsvarets maritime helikopter med Sjøforsvarets fartøy, ubemannede overflatefartøy (USV), hovedkvarter og andre relevante beredskapsavdelinger i krise og krig.

Innovasjonsaktiviteter i sjødomenet har tilført Forsvaret empiri om blant annet operasjoner i arktisk miljø. Kunnskapen som er opparbeidet, er viktig for å være i stand til for eksempel å lage beslutningsgrunnlag for eventuell anskaffelse av fremtidig USV-kapasitet og autonome sensorer.

I landomenet har eksperimentering med sensorer som fellesintegrert system og teknologi innen utvidet virkelighet (AR) gitt verdifull kunnskap som kan anvendes av flere forsvarsgrener i ulike miljøer.

Testing av ny teknologi for effektiv deteksjon og håndtering av cyberhendelser på Forsvarets sikre plattformer er et eksempel på en aktivitet som gir anvendbare verktøy for å bekjempe trusler som er aktuelle i hele spekteret fra fred til fullskala væpnet konflikt.

Forsvaret i ferd med å utvikle nye styringsløsninger innenfor strategisk planlegging, strategisk analyse, årlig planlegging og mål- og resultatopnåelse. Gjennomføringen av dette vil være viktig for å kunne legge til rette for raskere å omsette ny teknologi til operative kapasiteter.

Det har dukket opp flere mulige prosjekter innenfor miljø- og bærekraftfeltet, der Enova har kunnet stille med midler. Dette gjelder blant annet vind- og solkraftanlegg. For å utløse støtte, må det vises til betalingsgaranti, og dette har medført at tiltak ikke har blitt vurdert, eller at midler har måttet omdisponeres fra andre områder. Forsvaret anbefaler at det settes av en sentral pott for å finansiere utvalgte miljø- og bærekrafttiltak.

Krigens folkerett

Bruk av militærmakt er underlagt krigens folkerett, og Forsvaret vil ved all bruk av militærmakt og gjennomføring av operasjoner vurdere risikoen for sivil følgeskade og iverksette tiltak for å begrense dette. Forsvarets styrkestruktur bemannes av personell med tjenesteplikt i Forsvaret. De oppgavene Forsvaret løser i fredstid, utføres av personell som er ansatt i Forsvaret. Funksjoner som ikke er plan-

lagt bemannet i fredstid, bemannes opp i styrkeoppbyggingsfasen med reservister, personell som har tjenesteplikt gjennom verneplikten. Forsvaret jobber aktivt med å identifisere hvilke oppgaver som må løses av militært personell, lovlig stridende, og hvilke oppgaver som kan løses av sivilt personell som følger de væpnede styrkene.

Tjenester og leveranser som ikke må utføres av Forsvarets styrkestruktur, eller ikke inngår i det som etter krigens folkerett kan karakteriseres som direkte deltakende i fiendtlighetene, kan vurderes satt ut til sivile leverandører. Der man inngår avtaler med sivile leverandører, skal disse ikke være en del av Forsvarets struktur i fred, krise og krig. Hvordan leveranser fra sivile leverandører skal ivaretas i alle faser, må derfor være fastsatt ved avtaleinngåelse. Sivile samarbeidspartnere/leverandører må brukes på en slik måte at de ikke blir en del av de stridende enhetene og ikke kan ansees som direkte deltakende i fiendtlighetene i en eventuell konflikt. Forsvaret er også pliktig å vurdere risikoen for sivil følgeskade ved bruk av sivile tjenesteleveranser. Forsvaret utvikler nå et konsept for bruk av sivile leveranser for å beskrive og tydeliggjøre hvordan sivile kan understøtte militær virksomhet i henhold til prinsippene i krigens folkerett.

Ansatte hos sivil leverandør kan bare disponeres i Forsvarets styrkestruktur dersom personellet allerede har en tjenesteplikt gjennom verneplikten (reservister). Det må her gjøres en individuell vurdering om personellet skal inngå i fritaksordningen for å ivareta sin sivile stilling opp mot Forsvarets behov for den enkeltes kompetanse i styrkestrukturen.

Veteranivaretakelse

Ivaretagelse og oppfølging av veteraner er et samfunnsansvar Forsvaret er seg meget bevisst. Regjeringen jobber med en ny tiltaksplan som Forsvaret har gitt innspill til.

Forsvaret har i 2023 gjennomført mottak og medaljeseremonier for personell som har returnert fra internasjonale operasjoner og internasjonal innsats. Ettårsprogrammet etter hjemkomst kjøres kontinuerlig. Programmet gjennomføres også av personell som returnerer fra internasjonal innsats.

Større åpenhet om psykisk helse og mot stigmatisering av psykiske helseskader er en kontinuerlig prosess som det arbeides med i Forsvarets avdelinger. I ettårsprogrammet er dette også tema. Forsvarets veteranjeneste og veteranorganisasjonene arbeider også for større åpenhet.

Forsvarets veteransenter Bæreia er et populært tilbud som mange veteraner benytter. Kapasiteten utnyttes fullt ut. Nasjonal Veterankonferanse ble gjennomført i Molde i januar 2023. Flere kommuner utarbeider og vedtar veteranplaner, og Forsvarets veteranjeneste støtter ved behov. Frigjørings- og veterandagen 8. mai ble markert en rekke steder i Norge, med god deltakelse.

Forskningsprosjektet «Veteraners familier» ble ferdigstilt i 2023. Dette vil danne grunnlag for eventuelle underprosjekter. Forskningsforum for veteranforskning utarbeider og følger opp den overordnede strategien for forskning på veteraner og familier. De har som målsetting å øke bruken av registerdata fra Forsvarets helseregister.

STYRING OG KONTROLL

Forsvarssjefen skal planlegge virksomheten på kort og lang sikt, slik at Forsvaret når målene som Forsvarsdepartementet har satt. Forsvaret har god intern styring og kontroll i tråd med kravene i økonomiregelverket. Forsvaret leverte et balansert økonomisk resultat i 2023, hvor bevilgningene er brukt i henhold til målsetting, jf. kapitel VI.

God intern styring og kontroll og risikovurderinger skal bidra til at forsvarssjefen kan foreta prioriteringer ut fra vesentlighet og risiko. Risikovurdering og oppfølging er integrert i Forsvarets system for styring og kontroll. Forsvaret har gjennomført risikovurderinger på kort sikt knyttet til målene i tildelingsbrevet for Forsvaret 2023, og på lang sikt knyttet til gjennomføringen av Forsvarssjefens virksomhetsplan 2023–2034. Risikovurdering og håndtering danner grunnlaget for forsvarssjefens prioriteringer, styring og oppfølging av Forsvarets avdelinger basert på hvor risikoene er størst.

Forbedret styring og prosessforbedringer i Forsvaret og sektoren

Program for modernisering og effektivisering i sektoren er etablert for å sikre en helhetlig tilnærming til tverrfaglige initiativ. Hensikten er å styre og utvikle Forsvaret på nye og bedre måter for å styrke Forsvarets operative evne. I 2023 er tre prosjekter fullført. Samlet sett har Forsvaret forbedret sin modenhet og evne til å jobbe med forbedringstiltak.

Forsvarets økonomisenter ble etablert 1. oktober 2023. Forsvaret har nå én økonomifunksjon med ledelse lokalisert i Bergen og et avdelingskontor i Heggelia. Etableringen av økonomisenteret vil understøtte operativ virksomhet på en bedre måte og legge til rette for helhetlig styring av Forsvaret, god økonomistyring og internkontroll.

Prosjekt HR har pågått i 2023 for å samle HR-fagmiljøene under ledelse av sjef Forsvarets personell- og vernepliktsenter fra og med 1. januar 2024. Omstillingen har lagt til rette for at oppgavene gjøres én gang, ett sted og på ett nivå.

Ny forsvarsstab ble etablert 1. november 2023. Hensikten med restruktureringen er realisering av gevinster gjennom forenklede prosesser, bedre leveranser og mer effektiv ressursbruk.

I tillegg til de økonomiske gevinstene har Forsvaret gjennom arbeidet med modernisering og effektivisering forbedret sin evne til å anvende tildelte midler på best mulig måte. Det er jobbet strukturert og planmessig med forbedringstiltak, og det er tatt i bruk en standardisert metodikk som er gjenkjennbar i sektoren. Forsvarsstaben har stilt krav til kvaliteten på og omfanget av dokumentasjonen som må ligge til grunn for å rapportere gevinster. Forsvaret er bedre rustet til å planlegge og gjennomføre forbedringstiltak.

Det er fokusert på sentrale forutsetninger som må være på plass for å lykkes med forbedringsarbeid. Mål og ambisjon og hvordan disse skal nås har vært tydelig. Endringsledelse og kompetanse er videreutviklet. Forsvaret har forbedret sine prosesser med å fange opp gevinster som er realisert. Prosess for medbestemmelse er etablert og evaluert. Denne prosessen har bidratt til at Forsvaret kan ivareta sin arbeidsgiverrolle på en bedre måte.

Sammenhenger mellom prosesser, teknologi og organisasjon er lagt til grunn for tiltakenes rekkefølge. Innsatsfaktorene personell og kompetanse, materiell, IKT og EBA er utredet samlet for å identifisere gevinstpotensial. Omstillingsmidler er prioritert til områder som har høyt gevinstpotensial. Initiativene har ikke medført behov for ytterligere investeringsmidler som vil legge negativt press på allerede besluttede satsninger for å styrke operativ evne.

Egenevaluering og modenhetsvurdering av styring og kontroll

I *Instruks for Forsvaret* er det krav til gjennomføring av modenhetsvurderinger og egnevalueringer av styring og kontroll etter sektorens modenhetsmodell for styring og kontroll.

Forsvarssjefen skal gi en overordnet vurdering av etatens styring og kontroll. Vurderingen baseres på linjens gjennomførte egenevalueringer og internrevisjonens modenhetsvurderinger.

I første kvartal 2023 ble det gjennomført egenevaluering på avdelingsnivå i Forsvarsstaben. Resultatet og en overordnet vurdering av egenevalueringen viser at overordnede prosesser for virksomhetsstyring er fragmentert. Flere omganger med restrukturering og omstilling av Forsvarsstaben kan være en underliggende årsak til dette, uten at dette er videre undersøkt eller verifisert.

Egenevalueringen ble gjennomført i tre faser som arbeidsseminarer. Først ble det utarbeidet diagnose, deretter foreslått tiltak, for så å beslutte handlingsplan i ledelsen. Handlingsplanen ble benyttet som ledelsens verktøy for teamutvikling og inn i arbeidet med etablering av ny forsvarsstab per november 2023.

Ny forsvarsstab skal evalueres medio 2024. Forsvaret har besluttet å avvente ny egenevaluering og gjennomføre denne parallelt med evalueringen av staben medio 2024. I tillegg vil det ses hen til modenhetsmodellen ved revidering av Direktiv for styring i Forsvaret, revidering av Instruks for forsvarssjefens undergitte sjefer og videreutvikling av styringsprosessene.

Forsvarets driftsenheter fikk i oppdrag å gjennomføre egenevaluering av egen virksomhet per 1. mars 2024.

Forsvarssjefens internrevisjons årlige rapport og uttalelse

Forsvarssjefens internrevisjon skal overlevere en årlig rapport om internrevisjonens virksomhet til forsvarssjefen, inkludert en overordnet uttalelse om modenheten av styrings- og kontrollprosessene etter sektorens modenhetsmodell for styring og kontroll.

Forsvarssjefens overordnede uttalelse baseres på revisjoner, observasjoner, vurdering av styrende dokumenter, og deltakelse i relevante møter i virksomhetsåret. Forsvarssjefens internrevisjon overordnede vurdering av virksomhetsstyring har i 2023 vært supplert med vurdering av HMS-styring med underliggende prosesser. Internrevisjonens overordnede vurdering av modenhet på styring og kontroll er vurdert til il å være fragmentert. Høyt omstillingstempo med hyppige omorganiseringer og styringsskiftet i sektoren ses i sammenheng. Omorganisering har blitt gjennomført uten at prosesser for ny organisasjon har blitt tilstrekkelig utarbeidet. Dermed bygges det opp en «styringsgjeld» ved at sentrale styringsdokumenter ikke har blitt oppdatert eller etablert.

Forsvarets egenevalueringer og internrevisjonens modenhetsvurderinger viser at prosesser innenfor Forsvarets styringssystem er fragmentert. Prosessene er formaliserte, men ikke helhetlige. Tilstandsvurderingene etter egenevalueringene, modenhetsvurderingene og ledelsens gjennomgang gir nyttige innspill til læring og forbedring samt videreutvikling av virksomhetsstyringen i 2024.

Sikkerhet og trygging

I tillegg til egenevalueringer og modenhetsvurderinger av styring og kontroll er ledelsens gjennomgang innen trygging og sikkerhet (*safety* og *security*) gjennomført to ganger i 2023. Forsvaret skal fortsette videreutviklingen av et mer helhetlig system for å ivareta liv og helse, materielle verdier og ytre miljø. Målet er å forbedre sikkerhetskulturen, hendelseshåndteringen og læringen av hendelser.

Arbeidet med forbedring av digital teknologiunderstøttelse for hendelses- og avvikssystem skal heve kvaliteten på registrering, behandling og oppfølging etter hendelser og avvik. Forsvaret startet høsten 2023 med digital overføring av skademeldinger til NAV.

REGISTRERTE HENDELSER I FELLES RAPPORTERINGSSYSTEM

År	2020	2021	2022	2023
Dødsfall*	0	4	0	0
Alvorlige skader**	84	77	82	69
Totalt antall hendelser og nestenulykker	4546	4917	6096	5567

Tabell 04 Registrerte hendelser i felles rapporteringssystem

*Hendelser med selvskade er ikke medregnet.

**herunder også kritisk og meget alvorlig.

Oversikt over registrerte hendelser (i Forsvarets felles rapporteringssystem FIF):

Endringer i antall fra tidligere utgitte årsrapporter skyldes forhold som etterregistreringer, opprydding, revisjon og lignende.

Arbeidet med å følge opp KNM «Helge Ingstad»-forliset i 2018 har også vært pågående i 2023. Statens havarikommisjon har levert tre rapporter til Forsvaret i 2023:

- Hendelse med motorbrann i militært kjøretøy M113 i Hæren 28.01.2022
- Hendelse med fregatt KNM «Thor Heyerdal» som mistet strømforsyning 06.08.2022
- Ulykke med feltvogn i Luftforsvaret 29.03.2022

Rapportene er publisert på havarikommisjonen.no

I 2023 har Statens havarikommisjon har startet opp undersøkelse av én alvorlig hendelse. Dette gjelder et tilfelle av nedkjøling/hypotermi av personell fra Forsvarets logistikkorganisasjon under en øvelse i kuldebasseng 21. januar 2023.

Forsvarets arbeid med å følge opp Riksrevisjonens merknader

Dokument 3:3 (2022–2023) Riksrevisjonens undersøkelse av Forsvarets informasjonssystemer for kommunikasjon og informasjonsutveksling i operasjoner.

Forsvaret har etablert en tiltaksplan for å følge opp funn og anbefalinger i Riksrevisjonens rapport. Tiltaksplanen gir oversikt over status på tiltak på kort, mellomlang og lang sikt samt beskrivelse av forventet slutttilstand. En helhetlig og detaljert redegjørelse ble fremsendt Forsvarsdepartementet 15. januar 2024. Riksrevisjonen vil starte oppfølgingsrevisjon i 2024. Se også omtale i kapittel III – IKT. Dokument 3:9 (2023–2024) inneholder to saker:

- Forsvarsdepartementets etterlevelse av krav til levetidskostnader for F-35
- Oppfølging av Dokument 3:11 (2018–2019) Riksrevisjonens undersøkelse av infrastruktur og støttefunksjoner for kampflyvåpenets operative evne

Forsvaret har i egen ekspedisjon fremmet hvilken forventet operativ evne F-35 vil ha ved utgangen av 2025, og når full operativ evne kan oppnås. Dette vil bli behandlet i samband med en mulig revurdering av ambisjonsnivået i neste langtidsplan for Forsvaret. Forsvaret jobber aktivt innenfor gitte rammer med å følge opp merknadene fra Riksrevisjonen. Hovedfokus er på styrket bemanning, økt styrkeproduksjon og gjennomføring av godkjente EBA-relaterte tiltak. Avtaler med sivil industri for understøttelse av vedlikehold av flyene er påbegynt og vil følges opp videre. Årlige usikkerhetsanalyser for F-35 gjennomføres med samme metodikk som tidligere år.

Det er forventet en styrket vedlikeholdskapasitet våren 2024 ved inngåelse av samarbeidskontrakt med KAMS og Lockheed Martin. Prosjekt P1099 – Utvikling APEX fase 2 – vil bli tatt inn i levetidskostnadene til nye kampfly. Metodikken for usikkerhetsanalysen holdes uendret frem til eventuelt nye føringer kommer fra Forsvarsdepartementet. Det er ferdigstilt rehabilitering av en mannskapskaserne på Ørland i 2023 og planlagt ferdigstilling av rehabilitering av en annen i løpet av 2024. Prosjekt for rehabilitering av boliger er utvidet i omfang og vil ferdigstilles i løpet av 2025. I tillegg er det på planleggingsstadiet et større tiltak på befalskvarter med estimert tidspunkt for oppstart i løpet av 2024. Forsvaret har til vurdering våren 2024 flere personellrelaterte tiltak som forventes å ha en positiv effekt på personellsituasjonen og dermed evnen til styrkeproduksjon av kampklare flygere.

Varsling

Gjennom 2023 har Forsvaret styrket ressursene til varslingshåndtering, og det er besluttet ytterligere ressurstilførsel i 2024 til håndtering av varsler både sentralt og lokalt hos styrkeprodusentene. Det er etablert en ny organisasjonsenhet direkte under forsvarssjefen – Sentral varslingsenhet (SVE). SVE er under etablering, og vil ved full bemanning i løpet av 2024 ha 10 årsverk. SVE skal være det faglige samlingspunktet for saksbehandling av varsler.

Forsvaret har i 2023 utviklet et saksbehandlingssystem som skal understøtte enhetlig saksbehandling av Forsvarets varslingsaker. I tillegg vil systemet bidra at all saksbehandlingsinformasjon samles, og at erfaringslæring kan tas ut. Løsningen ble satt i drift 1. januar 2024.

I 2023 mottok de ulike varslingskanalene i Forsvaret totalt 441 saker. Av disse var det 283 som ble definert som varslingssaker med påstander om kritikkverdige forhold etter arbeidsmiljøloven. Av disse er fremdeles 125 saker under behandling. Forsvaret konkluderte med at det ikke var grunnlag for påstand(en) i 71 av de ferdigbehandlede sakene, mens i 68 saker var det helt eller delvis grunnlag². De øvrige 158 sakene i 2023 er saksforhold som ikke omfattes av arbeidsmiljølovens varslingsbestemmelser. Disse sakene har Forsvaret vurdert og håndtert i tråd med arbeidsgiveransvaret.

Fellesføringer

Læringer skal stå i et rimelig forhold til virksomhetens størrelse

Forsvaret er landets største lærebedrift, og har i 2023 hatt 603 læringer. For første gang er det registrert mer enn 300 fagprøver. Forsvaret vurderer kontinuerlig behovet for læringer innenfor nye fagområder. Eksempelvis har Forsvaret sett på opplæring innenfor drone-, helse- og flyfag. Ved flere av disse områdene vil det være økt behov for fagkompetanse i Forsvaret i årene som kommer. Hovedutfordringen er kapasitet i avdelingene til å ta imot lærlingene, da oppfølgingen er ressurskrevende. Det er også utfordringer knyttet til materiell (f.eks. fly å skru på) og tid til å drive opplæring (bemanning ved lærestedet). Forutsetning for å øke antall læringer er først og fremst Forsvarets behov, men også at fagmiljøene er klare og villige til å ta imot flere.

Det er kun ett opplæringskontor i Forsvaret. Kontoret tar ikke imot «studenter i praksis», men tar imot elever som gjennomfører yrkesfaglig fordypning som del av VG2. Disse elevene er viktige for rekrutteringen til lærefaget, og det er en bonus at både Forsvaret og kandidatene får vist seg frem for et eventuelt lærlingeløp senere. Forsvaret oppfyller kravene som stilles til lærebedrift og er underlagt kontroll. Dersom avvik oppstår, jobbes det kontinuerlig med å lukke disse.

Redusere konsulentbruken

Forsvaret benytter konsulenttjenester på områder hvor det eksempelvis implementeres store tekniske endringer i IKT-systemer. Dette omfatter systemer tilpasset militære standarder, valg av fremtidig strategisk partner på IKT-utvikling, implementering av teknisk kompliserte våpensystemer,

² På rapporteringstidspunktet for årsrapporten forelå usikkerhet i datauttrekket for 19 av de avsluttede varslingssakene. Blant annet skyldes dette overføring mellom de ulike varslingsenhetene i sektoren.

vedlikehold av avanserte våpensystemer, M&E-program, etablering av varslingskanal og gjennomgang av kompliserte varslingssaker.

Dette er tjenester fra spesialistfagområder hvor Forsvaret selv ikke har tilsvarende kompetanse. Det vil heller ikke være realistisk å kunne bygge opp tilsvarende kompetanse i Forsvaret. Forsvaret skal fortsette arbeidet med å redusere konsulentbruken på områder hvor det ligger til rette for å benytte interne ressurser og kompetanse. Det er gitt oppdrag til Cyberforsvaret om å erstatte konsulentbruk med å tilsette 30 egne ansatte.

En gjennomgang av bokførte transaksjoner på konsulentbruk, viser ingen kjøp av tjenester fra kommunikasjonsbransjen. Arbeidet med å sørge for tilstrekkelig opplæring for å sikre at anskaffelser av eksterne tjenester blir korrekt registrert i Forsvarets regnskaper, må fortsette.

Virksomhetene skal vurdere mulighetene for desentralisert arbeid og legge til rette for dette der det er hensiktsmessig

Forsvarets tilstedeværelse er dimensjonerende for bidrag til bo- og arbeidsmarkeder i alle deler av landet. Samlet sett bidrar Forsvarets desentraliserte struktur, digitalisering og anskaffelser til sterkere lokalsamfunn og god beredskap. Industrisamarbeidsavtaler kommer norsk forsvarsindustri til gode, inkludert små og mellomstore bedrifter. Et eksempel på bidrag til lokale bo- og arbeidsmarkeder er etableringen av Finnmark landforsvar, der små og mellomstore bedrifter vant 95 prosent av alle utlyste konkurranser. Forsvaret vil gjennom sin tilstedeværelse videreføre en god dialog med kommunene gjennom sivilt militært samarbeid.

Forsvaret har behov for å øve og trene der skyte- og øvingsfeltene er etablert. I daglig drift benytter Forsvaret i størrelsesorden 50 skyte- og øvingsfelt og over 600 baner og anlegg i ulike størrelser over hele landet, både til lands og til vanns. Forsvaret understøtter på denne måten departementets føring om desentralisert arbeid. Fremtidig omfang av desentraliserte statlige arbeidsplasser og inansiering antas å avklares i langtidsplanprosessen og budsjettprosessene i planperioden.

Moderniseringen av Forsvarsstaben har bidratt til en reduksjon av årsverk i Oslo sentrum. HR- og økonomiprojektene har begge tatt i bruk et desentralisert arbeidsplasskonsept.

Årsrapport for tilskuddsordninger

Forsvaret er ansvarlig for rapporteringen av følgende tilskuddsordninger:

- Støtte til kapasitetsbygging
- Veteranorganisasjoner
- Historie- og minnekulturprosjekter, inkludert bokstipender

Støtte til kapasitetsbygging

Forsvaret er gitt oppgaven med å planlegge og gjennomføre kapasitetsbygging ut fra bilaterale planer med Bosnia-Hercegovina, Georgia, Montenegro, Nord-Makedonia, Ukraina og Serbia, samt støtte det regionale programmet Balkan Medical Task. Hovedhensikten med Forsvarsrelatert sikkerhetssektor-reform (FSSR) er å bidra til varig fred og stabilitet ved å videreformidle Forsvarets egen kunnskap innenfor relevante områder med tanke på kompetanse- og kompetanseheving innenfor den enkelte stats forsvarssektor. Totalt ble FSSR tildelt 12,4 millioner kroner i 2023. Tabellen under viser tildelingene fra FSSR for 2023.

Tilskuddsordning for veteranorganisasjoner og veteranprosjekter

For 2023 kom det inn 27 søknader for til sammen 38,8 millioner kroner. Av disse ble 21 søknader innvilget, og 6 søknader fikk avslag. Totalt ble 24,6 millioner kroner fordelt på disse 21 søknadene. I tillegg fikk Stiftelsen veteranhjelp et øremerket tilskudd gjennom Prop.1 for 2023 på 25 000 kroner. Dette tilskuddet ble utbetalt fra tilskuddsordningen for veteranorganisasjoner og veteranprosjekter. Tabellen under viser tildelingene for 2023.

TILSKUDD TIL KAPASITETSBYGGING

Ansvarlig for prosjektet	Navn på initiativ	Tildelte midler i 2023
Forsvarets høyskole	National Defence University of Ukraine	
	National Defence Academy (Georgia)	Hele 2023
	Kadetter fra Serbia og Nord-Makedonia (kurs Krigsskolen)	Hele 2023
	Internasjonale studenter som deltar på FN-kurs i Norge	5 500 000
Heimevernet	Oppbygging av Georgian National Guard	1 640 000
Forsvarets sanitet	Balkan Medical Task Force	3 000 000
Forsvarsstaben	Small Arms and Light Weapon (Bosnia-Hercegovina, Nord-Makedonia)	1 300 000
Totalsum		11 440 000

Tabell 05 Tilskudd til kapasitetsbygging

TILSKUDD TIL VETERANORGANISASJONER

Forening	Tildeling 2023	2022	2021
NVIO	8 450 000	2 950 000	11 400 000
SIOPS	3 575 000	2 050 000	5 625 000
Veteran møter Veteran	2 060 000	1 750 000	3 810 000
UVMCN Region Midland	239 200	550 000	789 200
UVMCN Region East	349 000	175 000	524 000
Lofoten House of Veterans	276 000	150 000	426 000
Veteranlandslaget i fotball	15 000	320 000	335 000
Int. ops Bergen og Omland OPP OG UT	165 000	150 000	315 000
UVMCN Region North	0	150 000	150 000
Milvet MC	30 000	100 000	130 000
Veterans Rock	0	120 000	120 000
UVMCN Region West	75 000	20 000	95 000
Camp Møvig, Veteranhuset	85 000	0	85 000
Veteranforeningen MJK	0	2 501 000	201 000
OSS Gjefsjøen	0	65 000	65 000
Veteran Midt-Norge	0	53 000	53 000
Veteranorganisasjonen DRENGR	0	50 000	50 000
Veteraner i Namdalen	0	50 000	50 000
Veteranhus Møre	0	40 000	40 000
Stiftelsen veteranhjelp	0	25 000	25 000
Minedykkertjenesten VO	0	15 000	15 000
Den Grønne Leidang	0	324 293	324 293
Totalsum	15 319 200	11 608 293	24 627 493

Tabell 06 Tilskudd til veteranorganisasjoner

VURDERING AV FREMTIDSUTSIKTER

Sikkerhetssituasjonen

Sannsynligheten for direkte konflikt og krig på norsk jord eller på territoriet til våre allierte, er økende. Russland har vist vilje og evne til angrepskrig og fremstår som ustabil og uforutsigbar. Krigen i Ukraina har påført den russiske militærmakten store tap som isolert sett, og i det korte perspektivet, tilsier en redusert militær trussel. Russland har imidlertid evnet å regenerere militær kapasitet hurtigere enn forventet og har større fremgang i krigen nå enn for ett år siden. Den videre utviklingen i krigen og Russlands intensjoner er ukjente. Det forventes at Russland vil forbli den dimensjonerende militære trusselen fremover.

Den omfattende støtten til Ukraina er høyt prioritert og videreføres i tråd med politiske beslutninger. Avveiningene mellom donasjoner og nasjonal beredskap vil bli enda mer krevende i tiden fremover. Nasjonalt og globalt søker forsvarsindustrien å øke produksjonen, men ledetidene på militært materiell er stadig økende. Kravene til hurtig re-anskaffelse av donert materiell øker for å minimere den utfordrende situasjonen med økende ledetider og priser.

Samtidig med en økende trussel i våre nærområder, øker forventningene til europeiske lands evne til å ivareta egen sikkerhet. Dette som følge av global stormaktrivalisering, og USAs orientering mot Asia. Med Finland og Sverige i NATO har det nordiske forsvarssamarbeidet blitt intensivert. Dette vil fortsette å prege den videre innretningen av Forsvaret og NATOs regionale planer i nord. Storøvelsen Nordic Response i mars 2024 er en viktig milepæl for videreutvikling av dette samarbeidet. NATO-øvelsen bidrar til ytterligere samvirke i Norden og videreutvikling av en felles forsvarsplan. Forsvaret prioriterer oppbyggingen av NATOs hovedkvarter i Norfolk og innmelding av beredskapsklare styrker til NATO.

Den geostrategiske betydningen av nordområdene øker i takt med at klimaendringene gir økt tilgjengelighet på Arktis. Norges rolle som energileverandør og sårbarhetene til undersjøisk infrastruktur trekker i samme retning. Dette tilsier et videreført behov for militær tilstedeværelse og økt årvåkenhet i nord. Behovet for å beskytte kritisk energi- og kommunikasjonsinfrastruktur vil vedvare. Utviklingen innenfor maskinlæring, kunstig intelligens, autonomi og stordata fortsetter å påvirke relevansen til eksisterende våpenteknologi og vil ha betydning for gjennomføringen av fremtidig oppdragsløsning og materiellanskaffelser.

Videreutvikling av Forsvaret

Sommeren 2023 leverte forsvarssjefen sitt fagmilitære råd (FMR) og Forsvaret er inne i siste del av nåværende langtidsplanperiode. Til tross for utviklingen i det sikkerhetspolitiske bildet gjennom 2023, er forsvarssjefen tydelig på at anbefalingene og konklusjonene i FMR opprettholdes. Regjeringen legger frem en ny langtidsplan for Stortinget i 2024, og Forsvaret vil legge betydelige ressurser i å bidra med fagmilitær kompetanse inn i langtidsplanarbeidet.

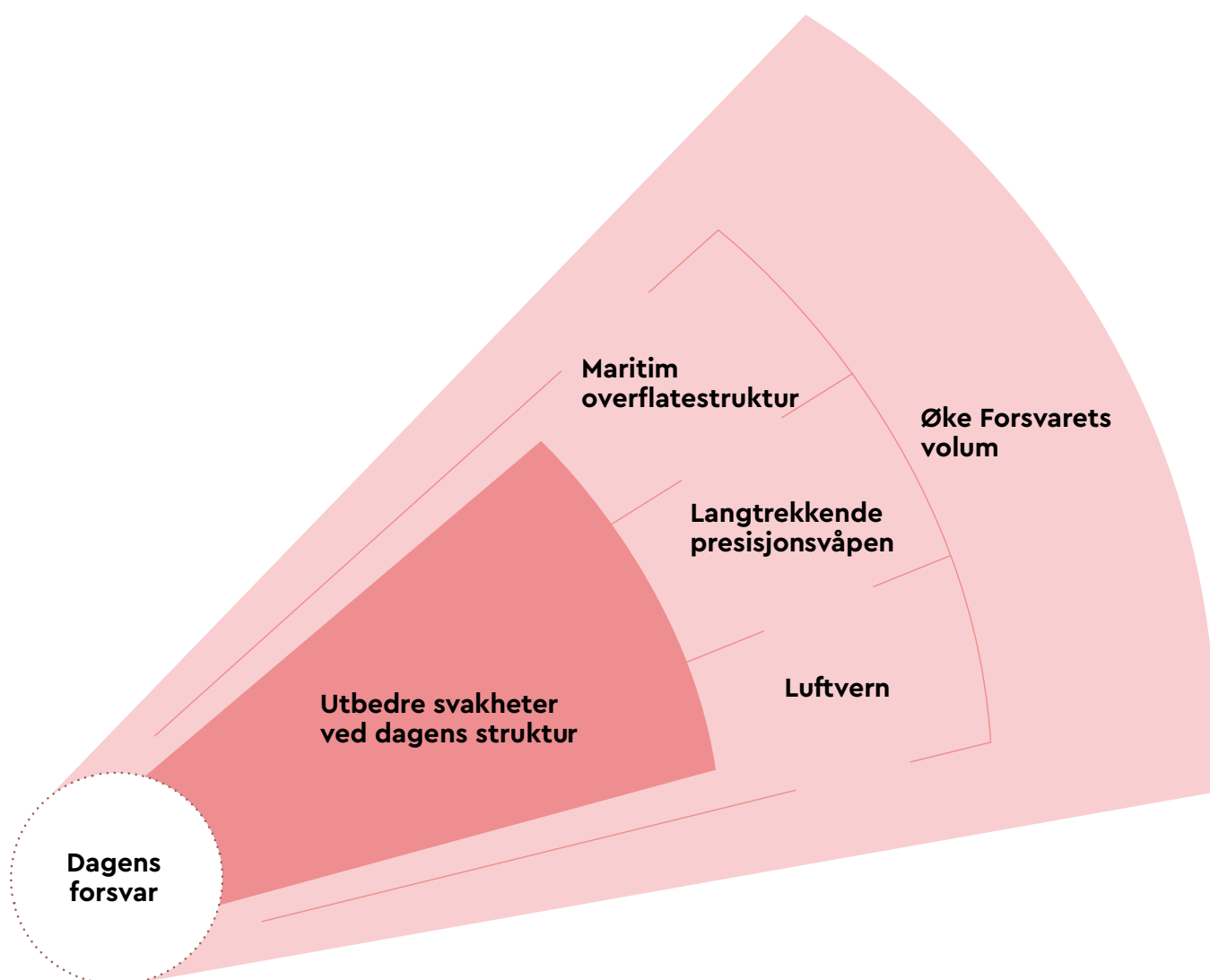
I FMR gis det fem anbefalinger om den fremtidige utviklingen av Forsvaret. Hensikten med anbefalingene er å utbedre kjente svakheter og styrke Forsvarets utholdenhet og evne til å håndtere krevende situasjoner. Anbefalingene er oppsummert i tre ulike tidsperspektiver.

Det haster mest å utbedre svakheter ved dagens struktur. Dette innebærer å øke bemanningen med rett kompetanse, anskaffe tilstrekkelig stridsavgjørende ammunisjon, forbedringer på eiendom, bygg og anlegg, øke tilgjengeligheten på fartøy og helikopter med anti-ubåtkapasitet og sikre tilstrekkelig finansiering til drift av vedtatt struktur. Personell og kompetanse, herunder evnen til å beholde og re-rekruttere, er forsvarssjefens høyeste prioritet i 2024.

På mellomlang sikt anbefaler forsvarssjefen videreutvikling av Forsvarets operative struktur på tre områder. Den aldrende maritime overflatestrukturen bør erstattes med en ny type fregatter anskaffet sammen med en alliert partner, samt en stor og en liten fartøysklasse med standardiserte løsninger,

for å sikre kosteffektiv drift og operasjoner med påkrevd tilstedeværelse i maritime interesseområder. Langtrekkende presisjonsvåpen må innføres, både i landstyrkene i nord, i den maritime overflatestrukturen og for kampflyene. Dette for å inneha tilstrekkelig evne til bekjempelse av mål på lengre avstander. Forsvaret mangler luftvern for beskyttelse av militære og sivile mål mot lufttrusler. Volumet av luftvern med kort og mellomlang rekkevidde bør økes. I tillegg bør det anskaffes luftvern med lang rekkevidde og evne til beskyttelse mot ballistiske missiler.

På lengre sikt er det nødvendig for Forsvaret å øke i volum, blant annet gjennom utvikling av verneplikts- og reservistordningen. Dette for å bli i stand til å gjennomføre operasjoner over tid. Det er en erkjennelse at kvantitet ofte er en kvalitet i seg selv i militær sammenheng. Oppbemanningen har allerede startet og må fortsette gjennom neste langtidsplanperiode. Det fagmilitære rådet benytter følgende figur for å oppsummere anbefalingene:

Figur 03 Oppsummering av Forsvarssjefens fagmilitære råd (FMR)

Den totale beredskapen til Forsvaret skal prioriteres, forbedres og utvikles. Dette inkluderer å få det vi har til å fungere og å ha fokus på både utholdenhet og tilgjengelighet. Beredskapsfokuset skal utvikles fra den yngste soldat til totalforsvarskonseptet. I 2024 vil satsningen fra 2023 på forsyningsberedskap og IKT-sikkerhet videreføres.

Forsvarssjefens prioriteter

Forsvarssjefens fire prioriteter for den videre utviklingen av Forsvaret er: personell og kompetanse, beredskap, operasjoner og utvikling. Forsvaret skal være en troverdig, fleksibel og attraktiv arbeidsgiver som i handling prioriterer personellet sitt. Vi skal jobbe aktivt og målrettet for å beholde, re-rekruttere og utvikle personellet. Forsvarets arbeid med profesjon og kultur blir spesielt viktig i 2024. Profesjonsforståelsen og profesjonsidentiteten skal utvikles for ikke å miste fokus på kjerneaktivitet. Vi skal også skape en organisasjonskultur som gir økt operativ evne og trivsel på jobb. I 2024 vil vi særlig rette oppmerksomhet mot modernisering av personlig bekledning og utrustning, videreutvikle verneplikten, kompetansebygging og ledelsesutvikling, økte utdanningskvoter, og videreføre insentivordningen for å beholde og re-rekruttere personell.

Evne til å gjennomføre operasjoner er kjernen i Forsvarets virksomhet og skal vektlegges på alle nivåer. Våre operasjoner skal i større grad være etterretningsdrevne, fellesoperative og knyttes til alliert virksomhet i rammen av totalforsvaret. I 2024 vil aktivitetsnivået i Forsvaret forbli høyt, samtidig må også ambisjonsnivået på aktivitet justeres for å understøtte satsning på forsyningsberedskap og IKT-sikkerhet. I tillegg vil støtten til Ukraina videreføres på dagens høye nivå.

Forsvaret må evne å utvikle det vi har i dag i tråd med fremtidens forsvar. Implementering av tiltak knyttet til modernisering og effektivisering er derfor en viktig forutsetning for å lykkes. Offisers- og spesialistkorpset skal videreutvikles for å utnytte personellet og understøtte Forsvarets fremtidige behov bedre. Utviklingen må ses i sammenheng med sikkerhetssituasjon, teknologisk utvikling og samfunnsutvikling. Personellordningen skal balanseres mellom nasjonale behov og i et allianseperspektiv. I 2024 vil understøttelsen av arbeidet med ny langtidsplan bli et viktig arbeid. Samtidig må Forsvaret utvikles innenfor en rekke områder for å være klar for denne langtidsplanen.

Videre satsning på et bærekraftig forsvar

Kompetanse og utvikling av medarbeidere er et satsningsområde i 2024. Forsvaret skal forsterke innsatsen for Forsvarets personell gjennom ledelsesutvikling og kompetanse- og karrierebygging i takt med den samfunnsutviklingen. Utdanningskvotene ved Forsvarets høgskole skal ytterligere økes, og det legges vekt på økt fag- og funksjonsutdanning. Insentivordning som ble implementert i 2023, videreføres. Vi planlegger også en rekke tiltak for å beholde og re-rekruttere både unge og eldre.

Forsvaret har utarbeidet Forsvarets handlingsplan for gender i militære operasjoner (2024–2027) for oppfølging av den nasjonale handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet. Forsvarets plan er inndelt i fire operasjonslinjer: utdanning og kompetanse, daglig drift, utdanning, trening og øving, operasjoner og internasjonal innsats. Under hver operasjonslinje er det satt opp delmål, som igjen er delt inn i oppdrag. Disse skal understøtte operasjonslinjene for å oppnå en helhetlig integrering av genderperspektivet.

Klimaendringene og klimatilpasninger er en av de viktigste driverne for samfunnsutviklingen i dag og de kommende tiårene. Klimaendringene forsterker eksisterende trusler og kan medføre tydelige sikkerhetsutfordringer for Norge. Økte temperaturer, hyppigere ekstremvær, energiforsyning som går fra fossilt til alternative løsninger og ny teknologi, er eksempler som krever endringer. Forsvaret må derfor øke kompetanse gjennom forskning, studier og samarbeid, samt tilpasse infrastruktur, materiell, operasjoner og beredskap. Forsvaret skal integrere kompetanse om klima, miljø og bærekraft i eksisterende fag- og funksjonsutdanninger.

I 2024 skal Forsvaret sammen med de øvrige etatene forankre mål og utarbeide en sektorfelles bærekraftstrategi, basert på kunnskapsgrunnlag og allerede etablerte handlingsplaner. Bærekraftige anskaffelser og sirkulær økonomi vil fortsatt være et viktig satsningsområde, både med hensyn til klima og miljø, mennesker og beredskap.

En annen målsetning det nærmeste året blir å utarbeide et klimabudsjett. Dette er et styringsverktøy som vil gjøre det lettere å styre mot utslippsmålene. Klimabudsjettet vil vise effekt for måloppnåelse og vil gjøre det lettere å prioritere innsats for å nå målet.

Fra 2024 er garnisonene Ørland, Haakonvern og Skjold pekt ut som bærekraftspiloter, med et spesielt fokus på nullutslippsteknologi mot 2050, energieffektivisering og energisikkerhet. Mange av tiltakene i sektorens handlingsplan for klima og miljø vil derfor kramles rundt disse garnisonene. Utforskning av mulighetene som ny teknologi gir, blir viktig for å redusere klimagassutslippene.

ÅRSREGNSKAPET

LEDELSESKOMMENTARER TIL ÅRSREGNSKAPET

Formål

Forsvaret er et bruttobudsjettert, ordinært forvaltningsorgan underlagt Forsvarsdepartementet. Forsvarssektorens overordnede samfunns mål er å verne om norsk suverenitet, territoriell integritet, våre demokratiske verdier og styresett og vår handlefrihet mot politisk, militært og annet press. Forsvarets grunnleggende oppdrag er å forsvare Norge. Oppdraget løses ved å opprettholde og videreutvikle den operative evnen. Forsvaret skal sikre nasjonal selvstendighet og politisk handlefrihet. Dessuten skal Forsvaret bidra til å forebygge krig og konflikt i Norge og for Norges allierte.

Bekreftelse

Forsvaret avlegger regnskap etter to finansielle rammeverk: periodisert virksomhetsregnskap i samsvar med de statlige regnskapsstandardene (SRS) og kontantregnskapet etter statsregnskapets bestemmelser.

Årsregnskapet er avlagt i henhold til Bestemmelser om økonomistyring i staten, med tilhørende rundskriv fra Finansdepartementet, og krav fra Forsvarsdepartementet i Instruks for Forsvaret fastsatt av Forsvarsdepartementet 18. desember 2020.

Årsregnskapet gir et dekkende bilde av Forsvarets disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, kostnader, inntekter, eiendeler og gjeld.

Vesentlige forhold

Forsvarets støtte til Ukraina

Forsvaret har bidratt på flere måter i Norges arbeid med å støtte Ukraina i krigen mot Russland. Det er bidratt med utstyr, materiell, opplæring og trening. Forsvaret har donert betydelige mengder med ammunisjon, utstyr til soldater, våpensystem og annet materiell.

Det er donert utstyr fra egne lagre som delvis skal gjenskaffes på et senere tidspunkt. Bokført verdi på donerte beholdninger av driftsmateriell er på om lag 665 millioner kroner. I tillegg er det donert anleggsmidler med en historisk anskaffelseskostnad på om lag 1,5 milliarder kroner. Forsvaret har fått en bevilgning knyttet til Nansen-programmet på 1,8 milliarder kroner. Av denne bevilgningen er om lag 400 millioner kroner overført til neste år. Bistand og annen støtte utover anleggsmidler og driftsmateriell er på 1,4 milliarder kroner. Forsvaret vil videreføre støtten i 2024. Forsvarets samlede bistand har i 2023 vært om lag 3,6 milliarder kroner til anskaffelsesverdi. Gjenanskaffelsesverdien og bruksnyttan for Ukraina er vesentlig høyere.

P-8A Poseidon overtar etter P-3 Orion som overvåkningsfly

Forsvaret har i 2023 fått overlevert et nytt overvåkningsfly av typen P-8A Poseidon som har erstattet Forsvarets gamle P-3 Orion-fly. Forsvaret har mottatt fire fly av totalt fem. De nye overvåkningsflyene er viktig for overvåkning og kontroll av havområdene, de bidrar til situasjonsforståelse og de gir et godt grunnlag for beslutninger. Med de nye flyene vil Forsvaret ytterligere styrke sin kapasitet til suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse, i tillegg til mulighet for søk- og redningsaksjoner i havområdene utenfor Norge. P-8A kan oppholde seg lenge i et operasjonsområde og dekker store havområder.

Nye kystvaktfartøy

Forsvaret har i 2023 mottatt to av tre nye fartøy i Jan Mayen klassen, som skal erstatte Nordkapp-klassen. Den nye klassen vil være en viktig ressurs for Forsvarets generelt, og Kystvakten spesielt. Fartøyklassen er større og mer robust enn Nordkapp-klassen. Fartøyene har evne til å operere selvforstyrt over lengre perioder.

Økte priser på strøm, drivstoff og valuta

I 2023 har Forsvaret opplevd betydelig økning av priser på militært materiell, samtidig som leveransetidene er blitt betydelige lengre. Økte priser er en utfordring for Forsvaret, da det blir vesentlig dyrere å gjenskaffe materiell.

En svak norsk krone mot viktige valutaer som amerikanske dollar og euro har medført økte kostnader for Forsvaret i 2023. Forsvaret har betydelig innkjøp i utenlandsk valuta og er eksponert ved endringer i valutakurser. En svak norsk krone vil være utfordrende ved gjenanskaffelser i årene fremover.

Forsvaret bruker mye energi i sin virksomhet, både i form av strøm og drivstoff til sine militære kapasiteter. Særlig priser på drivstoff har i 2023 økt betydelig.

Forsvaret er innvilget tilleggsbevilgning på om lag 1 145 milliarder kroner for å dekke økte kostnader knyttet til valuta, drivstoff og økte kostnader til kjøp av militært materiell.

Økt pensjonskostnad og endring i pensjonsordningen

Det ble i 2022 innført en ny pensjonspremiemodell i offentlig sektor. I ny modell blir Forsvaret belastet for reelle kostnader knyttet til pensjonsordningen. Alle endringer som for eksempel endring av lønn, uttak av pensjon, endring av pensjonsgivende tillegg, endring av stillingsprosent medfører en endringspremie. Den nye ordningen for beregning av pensjonspremie medfører økte kostnader for Forsvaret i 2023. Det er særlig ordningene for militært ansatte som har mulighet til å fratre ved 57 år som er kostbar. Forsvaret har en karrieremodell som medfører høyere lønns- og glidning enn rammen for lønnsoppgjør. Kostnaden til pensjon økte som følge av dette med om lag 800 mill. kroner i forhold til 2022. Forsvaret fikk en tildeling i årets budsjett på 624 millioner kroner til dekning av merkostnaden.

Det er i 2023 inngått en foreløpig avtale knyttet til endring av forutsetningene for uttak av pensjon for militært ansatte (særalderspensjon). Forsvaret er i en krevende tid med å beholde og rekruttere personell. En endring i pensjonsvilkårene for ansatte på særalder kan medføre at mange militært ansatte vil velge å forlate Forsvaret, og det vil bli mindre attraktivt å arbeide i Forsvaret.

Bonus T-35

Forsvaret har en ordning hvor ansatte må fratre ved oppnådd aldersgrense på 35 år. For å avhjelpe overgang til ny karriere utenfor Forsvaret, opptjener de ansatte en bonus. Bonusen er begrenset oppad til 11 G. Tidligere ble bonusen utbetalt ved avslutning av arbeidsforholdet i Forsvaret. Det er blitt innført en ny ordning hvor bonusen utbetales underveis i arbeidsforholdet i Forsvaret, normalt hvert femte år. Bakgrunnen for ny ordning er at Forsvaret har behov for å øke ståtiden og hindre at mange avslutter arbeidsforholdet tidlig og arbeider relativt kort tid i Forsvaret. Det er normalt ikke mulig å forlenge arbeidsforholdet utover 38 år dersom bonus er utbetalt.

I 2023 ble det innført et unntak hvor det ble åpnet for at en gruppe ansatte på T-35-kontrakt kunne få utbetalt bonus og samtidig konvertere til ordning med særalderspensjon. Utbetaling av bonusen er planlagt i årene 2024 og 2025 for ansatte dette gjelder. Bakgrunnen for endringen er at Forsvaret har behov for å beholde kompetansen etter at den ansatte er fylt 35 år.

Samtidig med innføring av ny T-35-bonusordning ble det foretatt en gjennomgang av hvilke typer kontrakt de militært ansatte skulle tilbys. Forsvarets mål er at flere ansatte blir ansatt på normal kontrakt for militært ansatte (særalder).

Ny langtidsplan

Forsvarssjefens fagmilitære råd (FMR) har i 2023 avgitt sin anbefaling til Forsvarsdepartementet knyttet til utarbeidelse av ny langtidsplan for forsvarssektoren. Planen skal behandles og godkjennes i Stortinget i 2024 og vil gjelde for perioden 2025–2029. Langtidsplanen er viktig for den videre utviklingen av Forsvaret i den endrede politiske situasjonen i verden.

Modernisering og effektivisering av Forsvaret

Gjennom målrettet moderniserings- og effektiviseringsarbeid skal Forsvaret bidra til å realisere ambisjonen i inneværende langtidsplan. Det er etablert et program for modernisering og effektivisering (M&E) for å utvikle forbedringstiltak og lede arbeidet. Forsvaret erkjenner at forutsetningene i langtidsplanen ikke vil bli innfridd innen utgangen av 2024. Dette er rapportert til Forsvarsdepartementet, og det er redegjort for årsakene.

I regi av M&E er det gjennomført et HR-prosjekt i 2023. Prosjektet har som formål å samle HR-fagmiljøene i én avdeling, med en desentralisert lokalisering. Omstillingen har lagt til rette for at oppgavene skal gjøres én gang, ett sted og på ett nivå. Videre har M&E videreført et prosjekt for forsyning. Formålet med prosjektet er å forbedre og effektivisere forsyningskjeden i Forsvaret. Det er behov for å øke kvaliteten og forenkle prosesser og rutiner.

Forsvaret har i 2023 fullført to tiltak og videreført ett for å bedre økonomistyringen i Forsvaret:

- Forsvarets økonomisenter ble etablert 1. oktober 2023. Forsvaret får dermed én økonomifunksjon med ledelse lokalisert i Bergen og et avdelingskontor i Heggelia. Etableringen av økonomisenteret vil understøtte operativ virksomhet på en bedre måte og legge til rette for helhetlig styring av Forsvaret, med god økonomistyring og internkontroll.
- Ny forsvarsstab ble etablert 1. november 2023. Hensikten med restruktureringen er å forenkle prosesser, øke kvaliteten på leveransene og oppnå en mer effektiv ressursbruk.
- Prosjektet videreutvikling av økonomifunksjonen (VØF) er videreført. Prosjektet har til hensikt å bedre økonomistyringen og legge til rette for bedre prioriteringer forsvarssektoren. Dette skjer blant annet gjennom helhetlige kostnadsbilder som vil gi grunnlag for å estimere reelle kostnader knyttet til Forsvarets våpenplattformer og dermed gi bedre beslutningsgrunnlag.

Vurdering av virksomhetsregnskapet

Anleggsmidler

I 2023 har Forsvaret mottatt anleggsmidler fra Forsvarsmateriell til en verdi av totalt 14 milliarder kroner. Dette inkluderer blant annet tre nye F-35-kampfly med tilhørende utstyr og et nytt overvåkningsfly av typen P-8A Poseidon. Videre er det overført to kystvaktfartøy, Bjørnøya og Jan Mayen. Det er utviklet systemunderstøttelse for F-35 kampfly.

Totalt har Forsvaret bokført anleggsmidler for 83 milliarder kroner. Forsvarets totale av- og nedskrivninger er 5,6 milliarder kroner i 2023. Den totale verdien av anleggsmidler, inkludert immaterielle eiendeler, har økt med 8,2 milliarder kroner i 2023.

Varer og driftsmateriell

I 2023 har Forsvaret videreført prosjektet Ukurans. Arbeidet har medført opprydning på lagre og økt ukuransavsetning knyttet til driftsmateriell som Forsvaret ikke lenger benytter. Totalt er avsetningen på ukurans 5 mrd. kroner. Videre har Forsvaret donert driftsmateriell til Ukraina til en bokført verdi av om lag 665 millioner kroner. Beholdningen er i 2023 økt med 536 millioner kroner og har en netto bokført verdi på 33,7 milliarder kroner. Økningen er i tråd med økt bevilgning knyttet til målet om å øke beredskapsbeholdninger. Prosjekt Ukurans vil videreføre sitt arbeid i 2024, og det er forventet at ytterligere materiell vil bli avhendet. Det er ikke mulig å estimere verdien fremtidig ukurans på nåværende tidspunkt.

Vurdering av bevilgningsregnskapet

Bevilgningsregnskapet for 2023 gir en oversikt over hvordan Forsvaret har disponert statens verdier, inntekter og utgifter. Forsvaret har hatt god økonomisk kontroll, og det er ikke brukt mer enn tildelte bevilgninger. Forsvaret har fulgt opp at bevilgningene er brukt i tråd med Forsvarsdepartementets føringer innenfor rammen av Stortingets vedtak og forutsetninger.

Inntektsfullmakt, tildeling og bestillingsfullmakt

Forsvarets samlede tildeling på utgiftskapitler i 2023 var på 45,8 milliarder kroner, inkludert overføringer fra 2022. I tillegg har Forsvaret tildelt belastningsfullmakter på totalt 290 millioner kroner. Dermed ble den totale disponible utgiftsrammen for Forsvaret 46,1 mrd. kroner i 2023. Forsvaret er delegert bestillingsfullmakter på totalt 9,75 milliarder kroner. Av disse har Forsvaret disponert 9,4 milliarder kroner. Forsvaret hadde i 2022 et inntektskrav på 1,76 milliarder kroner. Totale inntekter er 2,5 milliarder kroner. Forsvaret har et samlet netto mindreforbruk på 660 millioner kroner. Forsvaret har søkt Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet om å få overføre mindreforbruket til 2024. Mindreforbruket for 2023 er i hovedsak forpliktete utgifter som forfaller til utbetaling i 2024.

Mellomværende

Mellomværende med statskassen utgjorde per 31. desember 2023 totalt 1,66 milliarder kroner og består i hovedsak av gjeld knyttet til skyldig skattetrekk, offentlige avgifter og skyldig pensjonspremie til Statens pensjonskasse. Oppstillingen av artskontorapporteringen viser hvilke eiendeler og gjeldsposter mellomværende består av.

Revisjonsordning

Riksrevisjonen er ekstern revisor og reviderer regnskapet til Forsvaret. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato. Revisjonsberetningen skal foreligge innen 30. april 2024.

Oslo, 15. mars 2024

Eirik Kristoffersen
general
forsvarssjef

VIRKSOMHETSREGNSKAPET

RESULTATREGNSKAP FOR FORSVARET

Tall i tusen kr.

	Note	31.12.2023	31.12.2022
Driftsinntekter			
Inntekt fra bevilgninger	1	48 526 633	48 708 425
Inntekt fra tilskudd og overføringer	1	94 869	101 893
Salgs- og leieinntekter	1	2 144 065	2 568 937
Andre driftsinntekter	1	39 512	24 817
Avsetning av ikke-fakturerte inntekter	1	-13 532	14 449
Sum driftsinntekter		50 791 547	51 418 521
Driftskostnader			
Varekostnader	18	1 241 840	1 819 184
Lønnskostnader	2	21 983 488	19 411 162
Avskrivninger på varige driftsmidler	3,4	5 576 165	5 446 993
Nedskrivning av varige driftsmidler og immaterielle eiendeler	3,4	138 928	1 955 605
Andre driftskostnader	5	21 839 386	22 769 829
Sum driftskostnader		50 779 807	51 402 772
Driftsresultat		11 740	15 749
Finansinntekter og finanskostnader			
Finansinntekter	6	69 958	185 188
Finanskostnader	6	81 697	200 938
Sum finansinntekter og finanskostnader		-11 740	-15 749
Resultat av periodens aktiviteter		0	0
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Avgifter og gebyrer direkte til statskassen	8	33 688	8 947
Avregning med statskassens innkrevingsvirksomhet		33 688	8 947
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		0	0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd til andre	9	113 313	43 950
Avregning med statskassens tilskuddsforvaltning		113 313	43 950
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		0	0

Balanse for Forsvarets eiendeler			
Tall i tusen kr.	Note	31.12.2023	31.12.2022
Eiendeler			
A. Anleggsmidler			
I Immaterielle eiendeler			
Programvare og lignende rettigheter	3	376 580	253 331
Andre rettigheter	3	3 417 368	3 175 021
Sum immaterielle eiendeler		3 793 949	3 428 352
II Varige driftsmidler			
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	4	247 611	248 276
Maskiner og transportmidler	4	10 760 474	9 942 117
Fartøy og fly	4	56 357 576	49 288 505
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	4	11 795 128	11 856 140
Anlegg under utførelse	4	30 021	20 476
Infrastruktureiendeler	4	6 160	6 653
Sum varige driftsmidler		79 196 971	71 362 166
III Finansielle anleggsmidler			
Andre langsiktige fordringer	20	4 179	3 223
Sum finansielle anleggsmidler		4 179	3 223
Sum anleggsmidler		82 995 099	74 793 740
B. Omløpsmidler			
I beholdninger			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	10	33 699 791	33 164 367
Sum beholdninger		33 699 791	33 164 367
II Fordringer			
Kundefordringer	11	156 458	366 861
Opptjente, ikke-fakturerte inntekter		51 120	83 784
Andre fordringer	12	4 439 551	3 076 637
Sum fordringer		4 647 129	3 527 281
III Bankinnskudd, kontanter og lignende			
Bankinnskudd, kontanter og lignende	13	38 055	23 550
Sum bankinnskudd, kontanter og lignende		38 055	23 550
Sum omløpsmidler		38 384 975	36 715 198
Sum eiendeler		121 380 074	111 508 938

Balanse for Forsvaret, statens kapital og gjeld			
Tall i tusen kr.	Note	31.12.2023	31.12.2022
Statens kapital og gjeld			
<i>C. Statens kapital</i>			
II Avregnet med statskassen			
Avregnet med statskassen (bruttobudsjetterte)	7	114 408 897	105 188 099
Sum avregninger og finansiering av beholdninger		114 416 436	114 408 897
Sum statens kapital		114 408 897	105 188 099
<i>D. Gjeld</i>			
II Annen langsiktig gjeld			
Øvrig langsiktig gjeld	14	1 058 483	1 148 319
Sum annen langsiktig gjeld		1 058 483	1 148 319
III Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld			
Skyldig skattetrekk	15	859 084	774 413
Skyldige offentlige avgifter	16	633 983	574 454
Avsatte feriepenger		1 573 496	1 457 554
Mottatt forskuddsbetaling		36 810	33 649
Annen kortsiktig gjeld	17	1 939 387	1 556 854
Sum kortsiktig gjeld		5 912 694	5 172 520
Sum gjeld		6 971 176	6 320 839
Sum statens kapital og gjeld		121 380 074	111 508 938

REGNSKAPSPRINSIPPER

Forsvarets periodiserte årsregnskap avlegges i samsvar med regnskapsrammeverket som er gitt i de statlige regnskapsstandardene (SRS), og ordinær rapportering etter kontantprinsippet. Forsvaret har fått unntak fra SRS 17 Anleggsmidler, punkt 4, for å benytte en beløpsgrense på 100 000 kroner i stedet for 50 000 kroner ved balanseføring av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler.

Endring av regnskapsprinsipper i 2022

Forsvaret har i 2022 implementert integrert lagerstyring på fartøytypen fregatt. Tidligere ble lagerstyringen håndtert lokalt på fregattene. Ved innføring av integrert lagerstyring er prinsippet for innregning av beholdninger av varer og driftsmidler på fregatter endret. Tidligere ble dette materiellet kostnadsført ved overføring til fregatt. Fra 2022 er dette endret, slik at materiell først kostnadsføres ved uttak fra lager om bord på fartøyet. Dette gir bedre regnskap og lagerkontroll. Endringen har medført at det er tilgangsført beholdninger av varer og driftsmateriell med 256 millioner kroner som tidligere har vært kostnadsført. Endringen er ført mot Virksomhetskapital i henhold til SRS 3. Det er ikke mulig å omarbeide tidligere års tall, da det ikke er mulig å estimere pålitelig når beholdningene tidligere er kostnadsført.

Transaksjonsbaserte inntekter

Transaksjoner resultatføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet. Inntekt resultatføres når den er opptjent. Inntektsføring ved salg av varer skjer på leveringstidspunktet hvor overføring av risiko og kontroll er overført til kjøper. Salg av tjenester inntektsføres i takt med utførelsen.

Inntekter fra bevilgninger og inntekt fra tilskudd og overføringer

Inntekt fra bevilgninger og inntekt fra tilskudd og overføringer resultatføres etter prinsippet om motsatt sammenstilling. Dette betyr at disse inntektene resultatføres i samme periode som kostnadene påløper (motsatt sammenstilling). Med andre ord: i takt med at aktivitetene som disse inntektene finansierer, blir utført.

Forsvaret har en forenklet praktisering av prinsippet om motsatt sammenstilling, ved at inntekt fra bevilgninger beregnes som differansen mellom periodens kostnader og opptjente transaksjonsbaserte inntekter og eventuelle inntekter fra tilskudd og overføringer til Forsvaret. En konsekvens av dette er at resultat av periodens aktiviteter blir null.

Kostnader

Utgifter som gjelder transaksjonsbaserte inntekter, kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt.

Utgifter som finansieres med inntekt fra bevilgning, og inntekt fra tilskudd og overføringer, kostnadsføres i samme periode som aktivitetene er gjennomført, og ressursene er forbrukt.

Pensjoner

SRS 25 – Ytelser til ansatte legger til grunn en forenklet regnskapsmessig tilnærming til pensjoner. Statlige virksomheter skal ikke balanseføre netto pensjonsforpliktelser for ordninger til Statens pensjonskasse (SPK).

Forsvaret resultatfører arbeidsgiverandel av pensjonspremien som pensjonskostnad. Pensjon kostnadsføres som om pensjonsordningen i SPK var basert på en innskuddsplan.

Fra 2022 har SPK lagt om pensjonspremiemodellen for statlige virksomheter. Fra 1. januar 2022 betaler Forsvaret en virksomhetsspesifikk hendelsesbasert arbeidsgiverandel som del av pensjonspremien. At premien er virksomhetsspesifikk, betyr at den beregnes ut fra den enkelte virksomhets forhold, ikke for grupper av virksomheter samlet. At den er hendelsesbasert, betyr at den tar hensyn til de faktiske hendelser i medlemsbestanden i virksomheten, slik at premiereserven er ajour i

forhold til medlemmets opptjening. Medlemsandelen på 2 prosent av lønnsgrunnlaget er uendret.

Klassifisering og vurdering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler

Anleggsmidler er varige, og betydelige eiendeler som disponeres av virksomheten. Med varige eiendeler menes eiendeler med utnyttbar levetid på 3 år eller mer. Med betydelige eiendeler forstås eiendeler med anskaffelseskost på 100 000 kroner eller mer. Anleggsmidler er balanseført til anskaffelseskost fratrukket avskrivninger.

Kontorinventar og datamaskiner (PC-er, servere m.m.) med utnyttbar levetid på 3 år eller mer, er balanseført som egne grupper. Dette gjelder også håndvåpen og kjøretøy.

Varige driftsmidler nedskrives til virkelig verdi ved endret anvendelse eller utnyttelse, dersom virkelig verdi er lavere enn balanseført verdi.

For overføringer av varige driftsmidler fra Forsvarsmateriell og Forsvarsbygg, vises det til avsnitt under Transaksjoner med nærstående parter.

For regnskapsmessig behandling av gjenvinnbare reservedeler med verdi under 1 millioner kroner henvises til regnskapsprinsippet om beholdning av varer og driftsmateriell.

Dekomponering

Prinsippet for dekomponering følger av SRS 17 punkt 26–28. Dekomponering skal vurderes for store anleggsmidler som består av flere komponenter med ulik utnyttbar levetid. Hver del av driftsmidlet, med en anskaffelseskost som er vesentlig i forhold til den totale anskaffelseskosten, skal balanseføres separat. Deler som antas å ha lik utnyttbar levetid, kan slås sammen. Forsvaret definerer store anleggsmidler på følgende måte: Anleggsmiddelet må ha en anskaffelsesverdi på over 300 millioner kroner, anleggsmiddelet må bestå av flere komponenter med ulik utnyttbar levetid, og komponentene må ha en verdi på mer enn 20 prosent av den totale anskaffelsen. Anlegget skal dekomponeres dersom alle kriteriene er oppfylt.

Operasjonelle leieavtaler

Forsvaret benytter forenklet metode for klassifisering av leieavtaler, jf. SRS 13 punkt 7. Alle Forsvarets leieavtaler klassifiseres som operasjonelle.

Finansielle anleggsmidler

Finansielle anleggsmidler verdsettes til anskaffelseskost fratrukket forventede tap.

Klassifisering og vurdering av omløpsmidler og kortsiktig gjeld

Omløpsmidler og kortsiktig gjeld omfatter poster som forfaller til betaling innen ett år etter anskaffelsestidspunktet. Øvrige poster er klassifisert som anleggsmidler eller langsiktig gjeld.

Omløpsmidler, utover varer og driftsmateriell, vurderes til det laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på opptakstidspunktet.

Beholdning av varer og driftsmateriell

Beholdninger omfatter varer for salg og driftsmateriell som benyttes i eller utgjør en integrert del av Forsvarets offentlige tjenesteyting.

Forsvarets beholdninger består i hovedsak av driftsmateriell. Beholdningene blir verdsatt i henhold til prinsippet om veid gjennomsnittspris.

Beholdninger av varer og driftsmateriell kostnadsføres gjennom avgangsføring fra lager, gjennom enten forbruk, kassasjon eller avhending. Beholdninger som er kassable, beholdninger på artikler som er under utfasing eller ferdig utfaset, defineres som ukurante. Reparerbare beholdninger defi-

neres som delvis ukurante gjennom en sjablonmessig tilnærming. Forsvarets avsetning for ukurans i balansen tilsvarer bokført verdi av ukurante beholdninger.

Forsvaret har et betydelig omfang av reservedeler, eksempelvis motorer og girkasser. DFØ har i forbindelse med åpningsbalansen og i løpende drift godkjent at reservedeler i Forsvaret klassifiseres som omløpsmidler innenfor rammen av SRS 12 Beholdninger av varer og driftsmateriell, når praktiske forhold tilsier dette. Forsvaret har valgt å aktivere gjenvinnbare reservedeler som anleggsmidler når disse har en kostpris på over 1 million kroner. Tilsvarende er gjenvinnbare reservedeler med en kostpris under 1 million kroner klassifisert som varer og driftsmateriell. Av praktiske årsaker er det hensiktsmessig med klassifisering som omløpsmidler av gjenvinnbare reservedeler. Dette er reservedeler som blir brukt til vedlikehold av anleggsmidler og dermed opprettholder disse delene verdien på anleggsmidlet. Gjenvinnbare reservedeler blir opppreparert etter bruk om nødvendig. Det er således rotasjon på gjenvinnbare reservedeler hvor delene normalt inngår i et anleggsmiddel. Hovedvekten av gjenvinnbare reservedeler har en anskaffelsesverdi under 1 million kroner.

Forsvaret anskaffer beholdninger av varer og driftsmateriell til bruk i beredskap og for bruk i løpende drift. Dette innebærer at mange av beholdningene blir lagerført over flere år og således har en art av langsiktige eiendeler (over ett års levetid). Disse beholdningene er valgt klassifisert som kortsiktig, da de er klassifisert til å utgjøre en integrert del av Forsvarets oppdrag. Det er produksjonsmaterieil til bruk i løpende utføring av oppdraget. Det vises til SRS 12 Beholdninger av varer og driftsmateriell punkt 4.

Kundefordringer og andre fordringer

Kundefordringer og andre fordringer er oppført i balansen til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetning til tap gjøres på grunnlag av individuelle vurderinger av de enkelte fordringene.

Transaksjoner med nærstående parter

Overføringer av anleggsmidler og beholdninger til Forsvaret fra Forsvarsmateriell og Forsvarsbygg

Overføringer mellom etatene gjøres uten økonomisk vederlag. Anskaffelseskost ved balanseføring hos Forsvaret er den samme som avgivende parts anskaffelseskost. Forsvaret legger til grunn at denne verdien tilsvarer markedsverdi. Forsvaret forutsetter at NRS 4 om offentlige tilskudd legges til grunn ved overføringen. Tilskuddet er gitt i annet enn penger, og transaksjonene skal vurderes til markedsverdi i henhold til punkt 2.2 i NRS 4 om regnskapsføring av tilskudd.

Overføring av anleggsmidler og beholdninger i forbindelse med utfasing

Før overføring nedskrives normalt beholdningene av varer og driftsmateriell og anleggsmidler til kroner 0,-, som normalt er markedsverdien ved tidspunktet for utfasing til Forsvarsmateriell. Dersom det eksisterer en markedsverdi ved avhending, skal det vurderes individuelt om denne skal benyttes. Overføringen mellom etatene ved utfasing gjøres uten økonomisk vederlag. Forsvaret forutsetter at NRS 4 om offentlige tilskudd legges til grunn ved overføringen. Tilskuddet er gitt i annet enn penger og skal vurderes til markedsverdi i henhold til punkt 2.2 i NRS 4 om regnskapsføring av tilskudd.

Etterretningstjenesten

Etterretningstjenesten er en virksomhet med spesielle krav til skjerming. Forvaltningen følger derfor eget regelverk med hjemmel fra Stortinget. Regnskapet til Etterretningstjenesten er innarbeidet i Forsvarets regnskap på overordnet nivå.

Valuta

Pengeposter i utenlandsk valuta er i balansen omregnet til balansedagens kurs.

Avsetning for usikre forpliktelser

Forsvaret vurderer om forpliktelser skal avsettes i regnskapet i henhold til SRS 19 Usikre forpliktelser og betingede eiendeler. Ved sannsynlighetsovervekt avsetter Forsvaret forpliktelsen dersom den kan estimeres pålitelig.

Statens kapital

Statens kapital utgjør nettobeløpet av Forsvarets eiendeler og gjeld, og fremgår i regnskapslinjen for avregninger i balanseoppstillingen. Forsvaret presenterer ikke konsernkontoene i Norges Bank som bankinnskudd. Konsernkontoene inngår i regnskapslinjen avregnet med statskassen.

Innkrevningsvirksomhet og andre overføringer til staten

Innkrevningsvirksomhet og andre overføringer til staten presenteres etter periodisert prinsipp.

Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten presenteres etter periodisert prinsipp.

Statlige rammebetingelser**Selvassurandørprinsippet**

Staten opererer som selvassurandør. Det er følgelig ikke inkludert poster i balanse eller resultatregnskap som søker å reflektere alternative netto forsikringskostnader eller forpliktelser.

Statens konsernkontoordning

Statlige virksomheter omfattes av statens konsernkontoordning. Konsernkontoordningen innebærer at alle innbetalinger og utbetalinger daglig gjøres opp mot virksomhetens oppgjørskontoer i Norges Bank.

Forsvaret tilføres ikke likvider gjennom året, men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. For Forsvaret nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto i Norges Bank ved overgang til nytt regnskapsår.

Nettoføringsordningen

Nettoføringsordningen er en administrativ ordning innenfor statsforvaltningen og ikke en del av merverdiavgiftssystemet. Formålet er mer effektiv ressursbruk, ved at merverdiavgift ikke er til hinder for at billigste alternativ velges.

NOTER TIL VIRKSOMHETSREGNSKAPET

Note 1: Driftsinntekter

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Inntekt fra bevilgninger*		
Inntekt fra bevilgning fra overordnet departement	48 526 633	48 708 425
Inntekt fra bevilgninger	48 526 633	48 708 425
Inntekt fra tilskudd og overføringer		
Tilskudd fra NATO	43 367	38 916
Tilskudd fra Norges forskningsråd	0	324
Tilskudd fra andre statlige virksomheter	47 720	42 209
Tilskudd fra kommunale og fylkeskommunale etater	0	60
Tilskudd fra organisasjoner og stiftelser	0	30
Tilskudd fra FN	0	19 230
Andre tilskudd og overføringer	3 782	1 124
Sum inntekt fra tilskudd og overføringer	94 869	101 893
Salgs- og leieinntekter		
Salgsinntekter*	1 972 959	2 428 584
Leieinntekter	171 106	140 354
Sum salgs- og leieinntekter	2 144 065	2 568 937
Andre driftsinntekter		
Gevinst ved avgang anleggsmidler	41	115
Royalties	302	405
Andre driftsinntekter	39 169	24 297
Sum andre driftsinntekter	39 512	24 817
Opptjente, ikke-fakturerte driftsinntekter		
Avsetning av ikke-fakturerte inntekter	-13 532	14 449
Sum opptjente, ikke-fakturerte driftsinntekter	-13 532	14 449
Sum driftsinntekter	50 791 547	51 418 521

* Etter de statlige regnskapsstandardene beregnes inntekt fra bevilgninger for bruttobudsjetterte virksomheter som differansen mellom periodens kostnader og opptjente transaksjonsbaserte inntekter og eventuelle inntekter fra tilskudd og overføringer til virksomheten. En konsekvens av dette er at resultatet av periodens aktiviteter blir null. For informasjon om mottatte bevilgninger, se oppstilling av bevilgningsrapportering.

Note 2: Lønnskostnader

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Lønn	10 098 933	9 372 526
Feriepenger	1 638 393	1 487 264
Variable tillegg	3 678 030	3 220 681
Overtid	343 141	317 473
Avsetninger påløpt lønn	35 283	108 678
Bonusavtaler	148 960	253 261
Avgang stimulerende tiltak	6 531	-3 432
Arbeidsgiveravgift	2 121 500	1 754 288
Pensjonskostnader*	2 187 014	1 474 400
Sykepenger, refusjoner og tilskudd	-384 039	-405 279
Godtgjørelse til vernepliktige	1 374 072	1 224 147
Andre ytelser	735 824	608 004
Lønn balanseført ved egenutvikling av anleggsmidler	-154	-848
Sum lønnskostnader	21 983 488	19 411 162

Antall ansatte**	18 348	17 939
Antall avtalte årsverk***	17 046	16 967
Antall utførte årsverk****	22 190	21 417

* Premiesatsen for arbeidsgiverandelen utgjorde i 2023 24,2 prosent for ansatte på særalder og 10 prosent for ansatte på ordinær pensjon. Satsen benyttes på utbetalte pensjonsgivende inntekt i lønssystemet.

SPK har i 2022 endret modellen for fakturering av pensjonspremie. Fra 2022 ble Forsvaret belastet for økt pensjon knyttet til hendelser som uførepensjon, økt lønn, uttak av tidlig pensjon. På grunn av en ramme for årets lønnsoppgjør var på 5,2 prosent og lønnsglidning i Forsvaret utover rammen, ble årets kostnad vesentlig høyere enn i 2022. Forsvaret er tildelt en bevilgning til økte pensjonskostnader i 2023 med 624 millioner kroner.

Se også omtale av regnskapsføring av pensjoner i prinsippnoten.

** Antall ansatte viser gjennomsnittlig antall ansatte som genererer årsverk-forbruk i Forsvaret per år. Det tar ikke høyde for ansettelsesperiode.

*** Antall avtalt årsverk er beregnet med utgangspunkt i antall ansatte, justert for tilsettingsperiode og stillingsprosent.

**** For antall utførte årsverk er mertid som overtid, vakt, øving, seilingsdøgn etc., samt fravær inklusiv avspasering etter opparbeidet mertid, tatt med i beregningen

Tallene er ikke sammenlignbare med Statistisk sentralbyrås tall. Dette kommer av at A-meldingen inneholder alle som har et arbeidsforhold, uavhengig av om de har mottatt en ytelse eller ikke, og i tillegg alle som har mottatt en ytelse i perioden uten at de nødvendigvis har et arbeidsforhold. Forsvarets tall er basert på de personellkategoriene som har et arbeidsforhold som faller inn under ansatte som skal telle årsverk, i henhold til PM 2019-13 og definisjon på avtalte og utførte årsverk.

AA-registerets tall er derfor ikke direkte sammenlignbare med Forsvarets tall på antall ansatte og årsverk, fordi AA-registeret inneholder personellkategorier som eksempelvis områdesjef i HV, personell på beredskapskontrakter, personell på repetisjons-trening/HV-øvelse, vernepliktige akademikere, elever ved befals- og krigsskoleutdanning, læringer etc.

Note 3: Immaterielle eiendeler

Tall i tusen kr.	Programvare og lignende rettigheter	Andre rettigheter	Sum im. eiendeler
Anskaffelseskost 01.01.2023	1 102 011	3 833 301	4 935 311
Tilgang i 2023	0	0	0
Avgang anskaffelseskost i 2023 (-)	0	0	0
Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsmateriell i 2023*	206 581	330 584	537 165
Anskaffelseskost 31.12.2023	1 308 592	4 163 884	5 472 477
Akkumulerte nedskrivninger 01.01.2023	0	0	0
Nedskrivninger i 2023	0	0	0
Akkumulerte avskrivninger 01.01.2023	848 679	658 280	1 506 959
Ordinære avskrivninger i 2023	83 332	88 236	171 568
Akkumulerte avskrivninger avgang i 2023 (-)	0	0	0
Balanseført verdi 31.12.2023	376 580	3 417 368	3 793 949
Avskrivningssatser (levetider)	5 år / lineært	5 år / lineært	

*** Oversikt over overført materiell fra Forsvarsmateriell.**

Overføring forskudd reservedelspakker F-35**	325 706
Overføring programvare og andre IKT-løsninger	206 581
Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsmateriell	532 287
Endring avsetninger	4 878
Overført med avsetninger fra Forsvarsmateriell	537 165

Forsvarsmateriell har fått innvilget unntak fra kravene i SRS 3 Prinsippendringer, estimatendring og korrigering av feil, punkt 16–18, samt SRS 12 Beholdninger av varer og driftsmateriell punkt. 6. Forsvarsmateriell har ikke lagt til arbeidstimer for innkjøpt materiell i perioden 2016 til og med 2019. Grunnet nevnte unntak vil dette heller ikke bli gjort. Manglende registrering av arbeidstimer på investeringene har medført at Forsvaret har aktivert verdien av enkelte anleggsmidler for lavt i balanse. Det har igjen resultert i at Forsvaret har for lave avskrivninger på de samme anleggsmidlene i tilhørende periode.

****Andre rettigheter**

I gruppen andre rettigheter inngår blant annet rettigheten til reservedeler for F-35. Avskrivning for denne rettigheten vil starte når partnerskapene for F-35 vedtar en nedtrapping av beholdningen av reservedeler. Dette forventes i slutten av våpensystemets levetid. Bokført verdi på reservedelspakkene er 2.215 mill. kroner.

Note 4: Varige driftsmidler

	Tomter bygninger og annen fast eiendom	Anlegg under utførelse	Maskiner og transport- midler	Fartøy og fly	Våpensystem, ammunisjon, inventar og driftsløsøre	Infrastruktur -eiendeler	Sum varige driftsmidler
Anskaffelseskost 01.01.2023	252 901	20 476	24 855 082	133 771 311	38 735 537	9 856	197 645 163
Tilgang i 2023	1 250	12 652	69 814	688	343 903	0	428 307
Avgang anskaffelses- kost i 2023 (-)	0	0	-575 066	-1 275 770	-1 077 491	0	-2 928 327
Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsbygg 2023	0	0	0	0	24 200	0	24 200
Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsmateriell 2023*	0	0	1 569 955	10 190 205	1 195 687	0	12 955 846
Tilgang overførte anleggsmidler fra andre etater 2023***	0	-3 107	0	0	14 929	0	11 822
Anskaffelseskost 31.12.2023	254 151	30 021	25 919 785	142 686 433	39 236 764	9 856	208 137 011
Akkumulerte nedskrivninger 01.01.2023	0	0	3 649	2 064 167	138 231	762	2 206 808
Nedskrivninger i 2023****	0	0	968	132 816	5 144	0	138 928
Akkumulerte avskrivninger 01.01.2023	4 626	0	14 909 316	82 418 640	26 741 166	2 442	124 076 189
Ordinære avskrivninger i 2023	1 914	0	787 336	2 989 005	1 625 850	493	5 404 597
Akkumulerte avskrivnin- ger avgang i 2023 (-)	0	0	-541 958	-1 275 770	-1 068 755	0	-2 886 483
Balanseført verdi 31.12.2023	247 611	30 021	10 760 474	56 357 576	11 795 128	6 160	79 196 971
Avskrivningssatser (levetider)	10-50 år lineært	10-30 år lineært	10-40 år lineært	5-40 år lineært	20 år lineært	20 år lineært	

Dekomponering blir vurdert i henhold til fastlagt presisering av statlig regnskapsstandard 17 (SRS 17). Etter SRS 17 skal dekomponering vurderes for store anleggsmidler som består av flere komponenter med ulik utnyttbar levetid.

Forsvaret har valgt å definere store anleggsmidler på følgende måte:

- Anleggsmiddelet må ha en anskaffelsesverdi på over 300 millioner kroner.
- Anleggsmiddelet må bestå av flere komponenter med ulik utnyttbar levetid.
- Komponentene må ha en verdi på mer enn 20 prosent av den totale anskaffelsen.

Anlegget skal dekomponeres dersom alle kriteriene er oppfylt. Se for øvrig note 10 knyttet til avgrensning mellom anleggsmidler og beholdninger av varer og driftsmateriell.

***Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsmateriell 2023**

To kystvaktfartøyer	4 628 890
Poseidon P-8A overvåkningsfly	1 471 133
Utstyr og reservedeler P-8	428 855
Tre F-35 kampfly	2 550 917
Kampvogn CV-90 med utstyr	359 611
Broleggerpanservogner	438 966
Oppgradering Ula-klassen	203 068
AEgis COTS baseline update	336 323
Artilleriskyts Vidar	108 253
Andre overføringer	2 073 962
Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsmateriell	12 599 678
Endring avsetninger	355 868
Overført med avsetninger fra Forsvarsmateriell	12 955 846

Forsvarsmateriell har fått innvilget unntak fra kravene i SRS 3 Prinsippendringer, estimatendring og korrigering av feil, punkt 16–18, samt SRS 12 Beholdninger av varer og driftsmateriell punkt. 6. Forsvarsmateriell har ikke lagt til arbeidstimer for innkjøpt materiell i perioden 2016 til og med 2019. Grunnet nevnte unntak vil dette heller ikke bli gjort. Manglende registrering av arbeidstimer på investeringene har medført at Forsvaret har aktivert verdien av enkelte anleggsmidler for lavt i balanse. Det har igjen resultert i at Forsvaret har for lave avskrivninger på de samme anleggsmidlene i tilhørende periode.

Note 5: Andre driftskostnader

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Husleie, vedlikehold, drift og forvaltning	1 825 309	1 645 872
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	140 215	166 354
Andre kostnader til drift av eiendom og lokaler	2 026 053	2 190 136
Leie av maskiner, inventar og lignende	1 054 912	965 225
Mindre utstyrsanskaffelser	309 411	281 485
Teknisk materiell	1 631 208	2 283 979
Forbruksmateriell	625 321	760 840
Ammunisjon**	84 691	1 018 338
Proviant	688 879	595 948
Arbeidsklær	456 711	985 651
Drivstoff	847 558	952 474
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	1 812 513	2 050 957
Kjøp av konsulenttjenester*	535 434	530 268
Kjøp av andre fremmede tjenester	2 162 062	2 027 564
Vedlikeholdsavtaler	1 405 707	1 013 035
Reiser og diett	1 215 306	1 015 411
Tap og lignende	-918	7 390
Erstatninger og skader	12 026	28 170
Etterretningstjenesten	4 152 722	3 549 956
Øvrige driftskostnader	854 267	700 779
Sum andre driftskostnader	21 839 386	22 769 829
* Spesifikasjon av konsulenttjenester		
Konsulenttjenester innen økonomi, revisjon og juss	1 554	2 098
Konsulenttjenester til utvikling av programvare, IKT-løsninger	310 176	343 759
Konsulenttjenester til organisasjonsutvikling, kommunikasjonsrådgivning mv.	45 777	6 536
Andre konsulenttjenester	177 927	177 876
Sum	535 434	530 268

Kostnadsføring korrigert for endring avsetning ukurans:

	Kostnads- ført i 2023	Endring ukurans i 2023	Forbruk uten avsetning ukurans i 2023	Kostnads- ført i 2022	Endring ukurans i 2022	Forbruk uten avsetning ukurans i 2022	Endring forbruk uten ukurans
Proviant	687 948	108	687 840	595 948	607	595 341	92 499
Teknisk materiell	1 631 205	213 833	1 417 372	2 283 979	1 237 665	1 046 314	371 058
Forbruksmateriell	623 711	31 227	592 484	760 840	134 293	626 547	- 34 063
Arbeidsklær	456 695	6 736	449 959	985 651	402 256	583 395	- 133 436
Ammunisjon	84 691	- 444 572	529 263	1 018 338	382 638	635 700	-106 437

Forsvaret gjennomfører et prosjekt knyttet til avhending av ukurant materiell (ukuransprosjektet). I 2023 er det foretatt en avsetning for materiell som er ukurant, men ikke kassert eller avhendet. Ukuransen har oppstått over flere år. Tabellen over viser forbruk justert for endring avsetning ukurans. Ukuransprosjektet vil bli videreført i 2024, og det forventes at ytterligere beholdninger vil bli foreslått avhendet. Det er ikke mulig å estimere omfanget pålitelig. Det er derfor ikke gjort avsetning for ytterligere ukurans som vil komme i 2024.

** Forsvaret har i 2023 donert ammunisjon til Ukraina som tidligere år har vært klassifisert ukurant. Ved donasjon er klassifiseringen endret til kurant (brukbar). Kostnaden til donert ammunisjon er bokført som vareforbruk. Ved denne endringen er ammunisjon som tidligere var klassifisert som ukurant, ompostert til varekostnad.

Tilleggsinformasjon om operasjonelle leieavtaler

Gjenværende varighet	Type eiendel				Sum
	Programvare og lignende rettigheter	Tomter, bygninger og annen fast eiendom*	Fartøy og fly	Maskiner og transportmidler	
Varighet inntil 1 år	5 259	0	0	103 340	108 598
Varighet 1–5 år	284 992	0	321 840	92 729	699 561
Varighet over 5 år	0	1 503 632	0	0	1 503 632
Kostnadsført leiebetaling for perioden	290 251	1 503 632	321 840	196 068	2 311 792

* Kostnaden gjelder leieavtaler med Forsvarsbygg. Disse er uten fastsatt varighet og følger gitte retningslinjer ved oppsigelse. De er dermed plassert i kategorien for varighet over 5 år. I tillegg har Forsvaret om lag om lag 60 millioner kroner i leiekostnader fordelt på om lag 440 leverandører. Dette gjelder i stor grad leie av enkeltboliger med løpende avtaler der bindingstiden kan ha utløpt. Refusjon til ansatte som har krav på fri bolig i utlandet, er også bokført som leiekostnad. Dette er holdt utenfor tabellen.

Note 6: Finansinntekter og finanskostnader

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Finansinntekter		
Renteinntekt		
Valutagevinst (agio)	69 958	185 188
Sum finansinntekter	69 958	185 188
Finanskostnader		
Rentekostnad	1 503	937
Valutatap (disagio)	79 698	199 642
Annen finanskostnad	497	358
Sum finanskostnader	81 697	200 938

Note 7: Sammenheng mellom avregnet med statskassen og mellomværende med statskassen**A) Avregnet med statskassen**

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022	Endring
Immaterielle eiendeler, varige driftsmidler og finansiering av disse			
Immaterielle eiendeler	3 793 949	3 428 352	365 597
Varige driftsmidler	79 196 971	71 362 166	7 834 805
Sum	82 990 920	74 790 517	8 200 402
Finansielle anleggsmidler			
Andre langsiktige fordringer (depositum husleie)	4 179	3 223	956
Sum	4 179	3 223	956
Omløpsmidler			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	33 699 791	33 164 367	535 424
Kundefordringer	156 458	366 861	-210 403
Opptjente, ikke-fakturerte inntekter	51 120	83 784	-32 663
Andre fordringer	4 439 551	3 076 637	1 362 914
Bankinnskudd, kontanter og lignende	38 055	23 550	14 505
Sum	38 384 975	36 715 198	1 669 777
Langsiktige forpliktelser og gjeld			
Øvrig langsiktig gjeld	1 058 483	1 148 319	-89 836
Sum	1 058 483	1 148 319	-89 836
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	869 934	775 596	94 337
Skyldig skattetrekk	859 084	774 413	84 671
Skyldige offentlige avgifter	633 983	574 454	59 530
Avsatte feriepenger	1 573 496	1 457 554	115 942
Mottatt forskuddsbetaling	36 810	33 649	3 161
Annen kortsiktig gjeld	1 939 387	1 556 854	382 533
Sum	5 912 694	5 172 520	740 174
Avregnet med statskassen*	114 408 897	105 188 099	9 220 798
Endret i avregning med statskassen			
<i>Konsernkontoer i Norges bank</i>			
Konsernkonto utbetaling			-47 640 272
Konsernkonto innbetaling			3 944 409
Netto trekk konsernkonto			-43 695 863
<i>Innbetalinger og utbetalinger som ikke inngår i virksomhetens drift (er gjennomstrømningsposter)</i>			
- Innbetaling innkreivingsvirksomhet og andre overføringer			-33 888
+ Utbetaling tilskuddsforvaltning og andre overføringer			113 313
<i>Bokføringer som ikke går over bankkonto, men direkte mot avregning med statskassen</i>			
+ Inntektsført fra bevilgning			48 526 633
- Gruppeliv/arbeidsgiveravgift			-2 320 665
+ Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift			2 453 675
- Avregning mellom Forsvaret og andre etater			-36 022

<i>Andre avstemmingsposter</i>	
- Avregning mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell	-14 218 083
Tilbakeføring av gjenværende avsetning ved avgang anleggsmidler	0
Korrigerings av avsetning for feriepenger	-9 898
Forskjell mellom resultatført og netto trekk på konsernkonto	-9 220 798
Resultat av periodens aktiviteter før avregning med statskassen	0
Sum endring i avregnet med statskassen*	-9 220 798

B) Forskjellen mellom avregnet med statskassen og mellomværende med statskassen

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2023	
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
Immaterielle eiendeler, varige driftsmidler og finansiering av disse			
Immaterielle eiendeler	3 793 949	0	3 793 949
Varige driftsmidler	79 196 971	0	79 196 971
Sum	82 990 920	0	82 990 920
Finansielle anleggsmidler			
Andre fordringer finansielle anleggsmidler	4 179	0	4 179
Sum	4 179	0	4 179
Omløpsmidler			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	33 699 791	0	33 699 791
Kundefordringer	156 458	0	156 458
Opptjente, ikke-fakturerte inntekter	51 120	0	51 120
Andre fordringer	4 439 551	-52 100	4 491 651
Bankinnskudd, kontanter og lignende	38 055	38 508	-453
Sum	38 384 975	-13 592	38 398 567
Langsiktige forpliktelser og gjeld			
Øvrig langsiktig gjeld	1 058 483	0	1 058 483
Sum	1 058 483	0	1 058 483
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	869 934	0	869 934
Skyldig skattetrekk	859 084	859 091	-7
Skyldige offentlige avgifter	633 983	259 996	373 987
Avsatte feriepenger	1 573 496	0	1 573 496
Mottatt forskuddsbetaling	36 810	36 810	0
Annen kortsiktig gjeld	1 939 387	488 274	1 451 113
Sum	5 912 694	1 644 171	4 268 523
Sum	114 408 897	-1 657 763	116 066 660

Mellomværende med statskassen består av kortsiktige fordringer og gjeld som etter økonomiregelverket er rapportert til statsregnskapet (S-rapport). Avregnet med statskassen viser finansieringen av Forsvarets netto omløpsmidler. Netto omløpsmidler består av kortsiktige eiendeler som beholdninger og kundefordringer, redusert for kortsiktig gjeld som leverandørgjeld og skyldige skatter og avgifter. Dersom Forsvaret har finansielle anleggsmidler eller langsiktige forpliktelser, inngår disse i beregningen av avregnet med statskassen.

Note 8: Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Renteinntekter*	28 112	3 036
Bøter	466	629
Andre inntekter	5 309	5 283
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer	33 888	8 947

* Renteinntekter er i sin helhet knyttet til forskuddsbetalinger innenfor FMS-ordningen. Renter er fordelt mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell i henhold til eierskapet til de respektive prosjektene.

Fordringer vedrørende innkrevingsvirksomhet og andre overføringer

	31.12.2023	31.12.2022
Fordringer til pålydende	1 985	440
Avsatt til forventet tap	0	0
Sum fordringer vedrørende innkrevingsvirksomhet og andre fordringer til staten	1 985	440

Note 9: Tilskuddsforvaltning og andre overføringer til staten

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Tilskudd til finansielle foretak	78 571	0
Tilskudd til ideelle organisasjoner	27 014	29 585
Tilskudd til utlandet	7 728	14 364
Sum andre overføringer fra staten	113 313	43 950

Forsvaret gjør avsetninger for kostnader og bokfører inngående fakturaer knyttet til tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten som ikke er utbetalt per 31. desember. Disse avsetningene og fakturaene inngår i Forsvarets kortsiktige gjeld, enten som leverandørgjeld eller annen kortsiktig gjeld. På grunn av disse avsetningene avviker regnskapet fra artskontorrapporteringen.

Note 10: Beholdninger av varer og driftsmateriell

Tall i tusen kr.	Brutto bokført verdi		Ukurans		Netto bokført verdi	
	31.12.2023	31.12.2022	31.12.2023	31.12.2022	31.12.2023	31.12.2022
Proviant	27 234	24 581	-933	-825	26 301	23 755
Teknisk materiell	17 921 924	17 485 050	-2 675 017	-2 461 184	15 246 907	15 023 865
Sanitetsforbruksmateriell	379 678	337 265	-46 180	-10 605	333 499	326 660
Forbruksmateriell	2 647 750	2 540 979	-247 473	-216 246	2 400 277	2 324 733
Datamaskiner og servere	43 782	49 325	-480	-73	43 301	49 252
Arbeidsklær og utrustn.	4 486 953	4 367 932	-721 141	-714 405	3 765 812	3 653 526
Verktøy o.l.	1 447 914	1 376 316	-163 800	-159 702	1 284 114	1 216 615
Ammunisjon	11 806 853	12 128 336	-1 467 204	-1 911 776	10 339 649	10 216 559
Drivstoff	599 907	453 122	0	0	599 907	453 122
Andre beholdninger og avsetninger*	-339 976	-123 721	0	0	-339 976	-123 721
Sum beholdninger	39 022 020	38 639 184	-5 322 228	-5 474 817	33 699 791	33 164 367

Forsvaret har et betydelig omfang av reservedeler, eksempelvis motorer og girskasser. DFØ har i forbindelse med åpningsbalansen godkjent at reservedeler i Forsvaret klassifiseres som omløpsmidler innenfor rammen av SRS 12. Beholdninger av varer og driftsmateriell, når praktiske forhold tilsier dette. Forsvaret har valgt å aktivere gjenvinnbare reservedeler som anleggsmidler når disse har en kostpris på over en mill. kroner. Det har vært en dialog med DFØ om dette prinsippet fortsatt skal gjelde i vanlig drift.

Forsvaret har på bakgrunn av denne dialogen med DFØ og interne vurderinger knyttet til økonomi og logistikk, valgt å aktivere gjenvinnbare reservedeler med en kostpris over 1 million kroner som anleggsmidler. Gjenvinnbare reservedeler med en kostpris under en 1 million kroner er klassifisert som varer og driftsmateriell.

Personlig bekledning og utrustning (PBU) er utstyr som personellet er utrustet med for å utføre gjøremål. Forventet levetid på dette materiellet varierer, siden det er en sammensetning av forbruksartikler og returpliktig materiell. Returpliktig PBU forventes å være gjenbrukbart ut over ett år. Forsvaret har valgt å klassifisere all PBU som omløpsmidler, uavhengig av forventet levetid.

For skille mellom kortsiktige og langsiktige beholdninger vises til prinsippnoten. Forsvaret har klassifisert alle beholdninger av varer og driftsmateriell som kortsiktig, siden de inngår som en integrert del for utføring av Forsvarets oppdrag i henhold til SRS 12.

* Negativ verdi for notelinjen andre beholdninger skyldes i hovedsak to forhold:

1. Beholdning er redusert for prosjektbeholdning som tilhører Forsvarsmateriell, men som ligger på Forsvarets lager
2. Det er gjort en avsetning på anlegg for lagerført materiell knyttet til tekniske plasser i Forsvaret. En teknisk plass kan være et serverrom. Avsetningen reduserer lagerbeholdningen.

Note 11: Kundefordringer

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Kundefordringer til pålydende	163 221	375 504
Avsatt til forventet tap (-)	-6 763	-8 643
Sum kundefordringer	156 458	366 861

Note 12: Andre fordringer

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Forskuddsbetalt lønn	3 099	2 343
Reiseforskudd	10 508	7 484
Personallån***)	64 048	51 756
Andre fordringer på ansatte	6 245	2 857
Mellomværende med NAV	37 927	47 027
Forskuddsbetalte kostnader	135 134	204 235
Mellomværende med Etterretningstjenesten	-58 096	-72 579
Forskudd til FMS og NSPA*) og **)	1 817 272	1 467 739
Andre forskudd	1 087 268	449 240
Vedlikehold F-35*)	1 328 378	908 429
Refusjon mva og avgifter	13 013	16 853
Andre fordringer	-2 642	-7 105
Avsetning til tap på krav	-2 603	-1 642
Sum andre kortsiktige fordringer	4 439 551	3 076 637

* Romertallsvedtak IX Tidspunkt for belastning av utgiftsbevilgninger: «Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2023 kan belaste utgiftsbevilgninger for bestillinger gjennom NSPA (NATO Support and Procurement Agency), andre internasjonale organisasjoner eller andre lands myndigheter fra det tidspunkt materiell blir bestilt, selv om levering først skjer senere i budsjettåret eller i et etterfølgende budsjettår».

Det er bokført et estimat knyttet til manglende varemottak på leveranser på forskudd til leverandører. Det er hovedsakelig knyttet til beholdninger av varer og driftsmateriell og andre driftskostnader.

Deler av forskudd er innestående på bankkonto i USA. Det er en kreditt risiko knyttet til disse forskuddene. Forsvarets vurdering er at denne risikoen er minimal, og det er ikke gjort avsetning for tap på forskuddene.

** På betalte forskudd til leverandører er det for enkelte prosjekter leveringstid over flere år. Dette innebærer at en andel av fordringen burde vært klassifisert som langsiktig fordring. Det er imidlertid vanskelig å skille mellom langsiktige (over 1 års løpetid) og kortsiktige forskuddsbetalinger. Posten er derfor i sin helhet klassifisert som kortsiktig.

*** Forsvaret har en ordning med lån til ansatte. En del av disse lånene har en løpetid over 1 år og skulle således vært klassifisert som langsiktig fordring. Det er vanskelig å skille mellom langsiktige og kortsiktige lån. Postene er derfor i sin helhet klassifisert som kortsiktig.

Note 13: Bankinnskudd, kontanter og lignende

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Håndkasser utenlandsk valuta	37 593	22 894
Øvrige bankkontoer	400	596
Kontantbeholdninger	62	60
Sum bankinnskudd, kontanter og lignende	38 055	23 550

Note 14: Øvrig langsiktig gjeld

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Avsetning bonus T-35*	1 009 988	1 090 176
Sluttpakker	48 494	58 143
Sum øvrig langsiktig gjeld	1 058 483	1 148 319

*) Annen langsiktig gjeld omfatter sluttavtaler for personell som er tilsatt på T-35-vilkår og er en avsetning knyttet til bonusordning for militært personell. Beløpene inkluderer beregnet arbeidsgiveravgift. Neste års utbetaling av bonus på T-35 er klassifisert som kortsiktig gjeld.

Total avsetning for T-35 (ny og gammel ordning) er 1,5 milliarder kroner, herav utgjør arbeidsgiveravgift 168 millioner kroner. Andelen som er klassifisert som kortsiktig gjeld utgjør 535 millioner kroner inkludert arbeidsgiveravgift.

Personell med tilsetningskontrakt med T-35-vilkår har bonusopptjening gjennom tjenestegjøring og må oppnå fastsatte milepæler for å kunne innløse bonus. Opptjente rettigheter nedjusteres i forpliktelsen basert på sannsynlighet for fratreden eller overgang til annen ansettelseskontrakt før oppnådde milepæler. Disse er beregnet av historiske data fra perioden 2018 til 2022. Forpliktelsen er beregnet til nåverdien av utført tjeneste omregnet til G (Folketrygdens grunnbeløp) basert på forventet grunnbeløp-sats på tidspunkt for bonusutbetaling. Til grunn for kalkulatoriske satser er Norsk Regnskapsstiftelses veiledning pensjonsforutsetninger per 31. desember 2023.

Kalkulatoriske satser brukt ved beregning av avsetningen har vært følgende:

	31.12.2023	31.12.2022
Grunnbeløp (G)	118 620	111 477
Forventet økning i G	3,50 %	3,50 %
Diskonteringsrente	2,60 %	2,40 %

Note 15: Skyldig skattetrekk

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Skattetrekk	858 848	773 955
Andre trekk	236	458
Sum skyldig skattetrekk og andre trekk	859 084	774 413

Note 16: Skyldige offentlige avgifter

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Skyldig mva og andre avgifter	315 077	316 932
Påløpt arbeidsgiveravgift	318 906	257 522
Sum skyldig offentlige avgifter	633 983	574 454

Note 17: Annen kortsiktig gjeld

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Påløpte kostnader	195 244	134 349
Midlertidig leverandørgjeld*	424 907	326 773
Skyldig lønn	807 161	798 021
Sum annen kortsiktig gjeld	512 075	297 712

* Midlertidig leverandørgjeld

Det blir produsert en proforma inngående faktura ved registrering av varemottak der faktura ikke er mottatt fra leverandør. Dette blir bokført som midlertidig leverandørgjeld.

Note 18: Varekostnader

Forsvarssektoren har donert beholdninger av driftsmateriell til Ukraina til en bokført verdi på 665 millioner kroner. Kostnadene knyttet til donasjonene er bokført som varekostnad. I og med at det er en donasjon, er det ingen tilhørende inntekt til kostnaden.

Note 19: Usikre forpliktelser og betingede eiendeler

Forsvaret har ikke foretatt avsetninger for fremtidige skrotnings-, fjernings- og miljøutgifter. I gjeldende forretningsmodell i forsvarssektoren er det Forsvarsbygg og Forsvarsmateriell som har ansvar for avvikling av materiell og fast eiendom, og som dermed kan ha fremtidige forpliktelser knyttet til dette.

Det er fremmet et erstatningskrav til leverandøren av helikoptrene NH-90, og det er usikkert hvor stor en eventuell erstatning vil kunne bli. Forsvaret har derfor ikke tatt stilling til inntektsføring knyttet til dette.

Utover forhold nevnt over, er det ingen kjente usikre forpliktelser eller betingede eiendeler som ikke fremkommer av Forsvarets regnskap.

Note 20: Andre langsiktige fordringer

Forsvaret har en ordning med lån til ansatte ved beordring til utenlandsoppdrag. Dette gjelder også ved leie av bosted på slike oppdrag, hvor det kan betales depositum for leieforholdet. En del av disse lånene og depositumene har en løpetid under 1 år og skulle derfor vært klassifisert som kortsiktig fordring. Det er vanskelig å skille mellom langsiktige og kortsiktige lån og depositum. Postene er derfor i sin helhet klassifisert som langsiktig.

ÅRSREGNSKAP ETTER KONTANTPRINSIPPET

Oppstilling av bevilgningsrapportering 31.12.2023 (tall i tusen kr.)

Utg. Kap.	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling*	Regnskap 2023	Merutg. (-) og mindreutgift
59	Regionsbevilgninger	73	Ukraina og naboland	C	0	78 571	0
0323	Musikk og scenekunst	22	Forsvarets musikk	C	0	52 700	0
0471	Statens erstatningsansvar og Stortingets rettsferdsvederlagsordning	71	Erstatningsansvar m.m	C	0	7 837	0
0481	Samfunnet Jan Mayen	01	Driftsutgifter	A	61 880	58 906	2 974
1700	Forsvarsdepartementet	01	Driftsutgifter	C	0	112 034	0
1720	Forsvaret*	01	Driftsutgifter	A	40 783 351	40 878 338	-94 987
1720	Forsvaret**	01	Driftsutgifter	A	15 458	15 500	-42
1720	Forsvaret	71	Overføringer til andre	A	44 854	42 796	2 058
1735	Etterretningstjenesten	21	Spesielle driftsutgifter	A	3 127 522	3 127 522	0
1760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	A	974 500	956 242	18 258
1760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	45	Større utstyrs-anskaffelser og vedlikehold	C	0	48 406	0
1791	Redningshelikoptertjenesten	01	Driftsutgifter	A	789 171	799 378	-10 207
1633	Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift	01	Driftsutgifter	C	0	2 484 951	0
Sum utgiftsført					45 796 736	48 663 180	-81 945

* Statens pensjonskasse har fått en belastningsfullmakt på 15 millioner kroner. Samlet tildeling blir ikke redusert med avgitte belastningsfullmakter. Se note B og D for nærmere forklaring.

** Etterretningstjenesten har fått en tildeling av Forsvarsdepartementet på Forsvarets kapittel. Etterretningstjenesten er en del av Forsvarets regnskap, men rapporteres på overordnet nivå.

Inntekts- kapittel.	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling*	Regnskap 2023	Merinntekt og mindreinntekt
3481	Samfunnet Jan Mayen	01	Refusjoner og andre inntekter	A	6 836	7 364	528
4700	Forsvarsdepartementet	01	Driftsinntekter	C	0	1 573	
4720	Forsvaret	01	Driftsinntekter	A	1 063 719	1 815 842	752 123
4791	Redningshelikoptertjenesten	01	Driftsinntekter	A	689 930	686 103	-3 827
4799	Militære bøter	86	Militære bøter	A	500	475	-25
5605	Renter av statskassens kontantbeholdning og andre fordringer	83	Av alminnelige fordringer	A	0	28 105	0
5309	Tilfeldige inntekter	29	Ymse	A	0	29 437	0
5700	Folketrygdens inntekter	72	Arbeidsgiveravgift	A	0	2 294 991	0
Sum inntektsført					1 760 985	4 863 890	748 800
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet						43 799 290	

Kapitalkontoer				
Norges Bank KK /innbetalinger			3 944 409	
Norges Bank KK/utbetalinger			-47 640 272	
Endring i mellomværende med statskassen			-103 427	
Sum rapportert			0	
Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)				
Konto	Tekst	31.12.2023	31.12.2022	Endring
717050	Mellomværende med statskassen for Forsvaret	-1 657 763	-1 554 336	-103 427

Note A: Forklaring av samlet tildeling av utgifter

Kapittel og post	Kapittelnavn	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
048101	Samfunnet Jan Mayen	2 770	59 110	61 880
172001	Forsvaret*	573 837	40 209 514	40 783 351
172001	Forsvaret **	0	15 458	15 458
172071	Forsvaret	2 203	42 651	44 854
173521	Etterretningstjenesten	0	3 127 522	3 127 522
176045	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold**	69 300	905 200	974 500
179101	Redningshelikoptertjenesten	1 036	788 135	789 171
Sum samlet tildeling utgifter		649 146	45 147 590	45 796 736

* Bevilgningen på kapittel og post 172001 inkluderer belastningsfullmakt på 15 millioner kroner gitt til Statens pensjonskasse.

** Etterretningstjenesten har fått en tildeling av Forsvarsdepartementet på Forsvarets kapittel 1720 post 01 og 1760 post 45. Etterretningstjenesten er en del av Forsvarets regnskap, men rapporteres på overordnet nivå.

Forklaring av samlet tildeling av inntekter

Kapittel og post	Kapittelnavn	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
348101	Samfunnet Jan Mayen	0	6 836	6 836
472001	Forsvaret	0	1 063 719	1 063 719
479101	Redningshelikoptertjenesten	0	689 930	689 930
479986	Militære bøter	0	500	500
Sum samlet tildeling inntekter		0	1 760 985	1 760 985

Note B: Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift (-)/mindre-utgift	Utgiftsført av andre iht. angitte belastningsfullmakter	Merutgift (-)/ mindre-utgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter/ mindreinntekter (-) iht. merinntektsfullmakt	Omfordeling av merinntekt til dekning av merkostnad	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
172001/ 472001		-95 029	-6 444	-101 473	752 123	-14 034	636 617	2 010 476	636 617
172071	Kan overføres	2 058		2 058			2 058	83 002	2 058
048101/ 348101		2 974		2 974	528		3 503	2 956	2 956
176045	Kan overføres	18 258		18 258			18 258	1 033 100	18 258
479986					-25		-25		0
179101/ 479101		-10 207		-10 207	-3 827	14 034	0	39 407	0
Sum		-81 945	-6 444	-88 390	748 800	0	660 410	3 168 940	659 888

Maksimalt beløp som kan overføres, er 5 prosent av årets bevilgning på driftspostene 01–29. Se årlig rundskriv R-2 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

Stikkordet «kan overføres»

Forsvaret har følgende kapitler gitt med stikkordet «kan overføres»:

- Kapittel 1720, post 71
- Kapittel 1760, post 45

Stikkordet innebærer at gjenværende midler kan overføres til neste budsjettermin, men det kan bare overføres maksimalt ett beløp tilsvarende summen av de foregående to års bevilgninger.

Mottatte belastningsfullmakter

Se note C.

Avgitte belastningsfullmakter (utgiftsført av andre)

Se note D.

***Mulig overførbart beløp**

Forsvaret hadde et samlet mindreforbruk i 2023 på Forsvarsdepartementets kapitler på 657 millioner kroner som er søkt overført til 2024. Mindreforbruket i 2023 er i hovedsak knyttet til utgifter som forfaller til utbetaling i 2024. På kapittel 0481/3481 Jan Mayen er det søkt overført 2,8 millioner kroner.

Romertallsvedtak III bestillingsfullmakter

Se note E.

Note C: Forklaring av tildelte belastningsfullmakter**Tall i tusen**

Kapittel og post	Kapittelnavn	Fullmakt	Inntekts- fullmakt	Benyttet fullmakt	Rapportert inntekt
015973	Regionsbevilgning	78 900		78 571	
032322	Musikk og scenekunst	52 745		52 700	
170001	Forsvarsdepartementet-driftsutgifter	108 430		112 034	
470001	Forsvarsdepartementet-driftsinntekter				-1 573
176045	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	50 000		48 406	
Samlet tildelte belastningsfullmakter		290 075		290 139	-1 573

Forsvaret har for 2023 mottatt en belastningsfullmakt fra Kulturdepartementet på kapittel 0323 post 22 knyttet til drift av Forsvarets musikkorps. Det er også mottatt en belastningsfullmakt fra Utenriksdepartementet på kap. 159 post 73 knyttet til avtale med SAS om medisinsk flyevakuering.

Kapittel 0471 post 71 omfatter generell fullmakt gitt av Justis- og beredskapsdepartementet til dekning av statens erstatningsansvar m.m.

På kapittel 1760 post 45 fikk Forsvaret en belastningsfullmakt på 50 millioner kroner knyttet til vurdering av nye investeringsprosjekter (forprosjektfasen). Forsvaret benyttet 48,4 millioner kroner av denne fullmakten.

Kapittel 1700 post 01 og kapittel 4700 post 01 gjelder forsvarsattachéer og militærrådgivere, nasjonale militære stillinger i Belgia, kapasitetsbygging og NATO Force Integration Units, som Forsvarets personell- og vernepliktsenter (FPVS) forvalter for Forsvarsdepartementet.

Forsvaret har fullmakt til å postere merverdiavgift på kapittel 1633 post 01, jf. Rundskriv R-116 oppdatert fra Finansdepartementet 27. mai 2022.

Note D: Forklaring av avgitte belastningsfullmakter**Tall i tusen**

Kapittel og post	Kapittelnavn	Fullmakt	Benyttet fullmakt
172001	Forsvaret	15 000	6 444

Forsvaret har gitt gir SPK belastningsfullmakt for virksomhetsåret 2023 pålydende 10 millioner kroner på kapittel 1720 post 01 for utgifter tilknyttet ny erstatningsordning for vernepliktige inne til førstegangstjeneste, og pålydende 5 millioner kroner på kapittel 1720 post 01 for utgifter tilknyttet FOR-2017- 06-16-779.

Note E: Romertallsvedtak III – bestillingsfullmakter

Kapittel og post	Kapittelnavn	Fullmakt	Forpliktelser	Restramme
172001	Forsvaret	9 690 000	9 348 000	342 000
179101	Redningshelikoptertjenesten	60 000	58 000	2 000
Sum		9 750 000	9 406 000	344 000

Oppstilling av artskontorrapportering (31.12)		
Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	91 765	100 237
Salgs- og leieinnbetalinger	2 379 553	2 285 283
Andre innbetalinger	39 564	35 278
Sum innbetalinger fra drift	2 510 882	2 420 798
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Utbetalinger til lønn	21 550 687	18 941 800
Andre utbetalinger til drift	24 070 100	22 191 278
Sum utbetalinger til drift	45 620 786	41 133 078
Netto rapporterte driftsutgifter	43 109 904	38 712 280
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Innbetaling av finansinntekter	42 700	39 821
Sum investerings- og finansinntekter	42 700	39 821
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Utbetaling til investeringer	423 635	361 252
Utbetaling av finansutgifter	62 380	70 332
Sum investerings- og finansutgifter	486 015	431 584
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter	443 315	391 763
Innkreivingsvirksomhet og andre overføringer til staten		
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	32 343	8 721
Sum innkreivingsvirksomhet og andre overføringer til staten	32 343	8 721
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		
Utbetalinger av tilskudd og stønader	114 128	43 698
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	114 128	43 698
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler		
Gruppelivsforsikring	-25 674	-24 549
Arbeidsgiveravgift	-2 294 991	-1 867 473
Nettoføringsordning for merverdiavgift	2 484 951	2 166 120
Netto rapporterte utgifter på felleskapitler	164 286	274 098
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet	43 799 290	39 413 118

Oversikt over mellomværende med statskassen *

Tall i tusen kr.	31.12.2023	31.12.2022
Eiendeler og gjeld		
Fordringer	-52 100	-89 246
Kontanter	62	60
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank	38 446	23 490
Skyldig skattetrekk	-859 091	-774 420
Skyldige offentlige avgifter	-259 996	-275 660
Avsatt pensjonspremie til Statens pensjonskasse	-488 158	-321 949
Mottatt forskuddsbetaling	-36 810	-33 649
Lønn	-116	-74 813
Annen gjeld	0	-8 149
Sum mellomværende med statskassen	-1 657 763	-1 554 336

Regnskapsprinsipper kontantrapportering

Årsregnskapet for Forsvaret er utarbeidet og avlagt etter retningslinjene som er fastsatt i *Bestemmelser om økonomistyring i staten* (bestemmelsene). Årsregnskapet er utarbeidet i henhold til krav i bestemmelsens punkt 3.4.1, bestemmelser i R-115 av november 2022, og eventuelle tilleggskrav fastsatt av Forsvarsdepartementet. Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsens punkt 3.4.2, de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- regnskapet følger kalenderåret
- regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- utgifter og inntekter er ført med bruttobeløp i regnskapet
- regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet

Oppstillingen av bevilgnings- og artskontorrapporteringen er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert ulikt. Prinsippene er i henhold til kravene i *Bestemmelser om økonomistyring i staten*, punkt 3.5, om rapportering til statsregnskapet. Sumlinjen *Netto rapportert til bevilgningsregnskapet* er lik i begge oppstillingene. Forsvaret er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank, i henhold til punkt 3.7 i bestemmelsen. Forsvaret er en bruttobudsjettert virksomhet. Det blir ikke tilført likvider gjennom året, men Forsvaret har trekkrettigheter på en konsernkonto. Saldoen på oppgjørskontoene nullstilles ved årsslutt og overgangen til et nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som Forsvaret har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet Forsvaret har fullmakt til å disponere. Kolonnen «Samlet tildeling» viser hva Forsvaret har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser Forsvaret står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra Forsvaret selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene fremkommer i note D til bevilgningsoppstillingen.

I note C vises belastningsfullmakter som Forsvaret er blitt tildelt. Noten forklarer også hva tildelingen gjelder.

I note D vises belastningsfullmakter Forsvaret har avgitt til andre. Noten forklarer tildelingen.

I note E vises fullmakter som Forsvaret har fått tildelt for å kunne forplikte staten utover gitte bevilgninger.

Disse bestillingsfullmaktene fremkommer i romertallsvedtak III i Prop. 1, statsbudsjettet for 2023.

Forsvaret viser til romertallsvedtak X i prop. 1 S 2022–2023. Dette romertallsvedtaket er knyttet til horisontal samhandel (HS) mellom kapitler i Forsvaret.

Artskontorapportering

Oppstillingen av artskontorapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Den har også en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorapporteringen viser regnskapstall Forsvaret har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Forsvaret har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke rapportert som en inntekt til statsregnskapet og derfor ikke vist som inntekt i artskontorapporteringen.

